

საქართველოს ისტორიის ორიგინალური წყაროები

A. ისტორიკოსები

დავით ბაჟონიშვილი

ეხელნი ისტორიე

გაგრაჲ ბაჟონიშვილი

ეხელნი მოთხრობე

გამოცემა

თავარ ლომოურამ

ახალი ისტორია *

ხოლო წელსა 1744 (ქართულს ხუთასიანსა) ქკს: ულბ: r 1
ჟამსა ამას იქმნა ესრეთი განსაცდელი, რომელ არასადა შემთ-
ხეულ არს ესევეთარი მით¹, რამეთუ ყოველთა შორის უბო-
როტესმან თაზიშვილმან ტარიელ მოკლა კათალიკოზი ხანჯ-
ლითა ნიკოლოზ ხერხეულიძე², და იგი გალტოლვილი განიტ-
ვინა ქვემო სატიოისა რიყესა ზედა, და ნაცვლად მისსა ჰყვეს
კათალიკოზად ანტონი მეფის იესეს ძე³.

ხოლო წელსა 1745, ქკს ულგ⁴, განძვინდა გული⁵ ნადი-
რისა ყოველსა სპარსეთსა ზა და წარსწერა არბაბი⁶. წელსა
ამას დასდებდენ ქართუელნი ეპოხად ანუ ქორონიკონად, რო-
მელსაცა უწოდებენ⁷ არბაბობის წელად. ხუვედრსა ამას ქარ-
თელთაცა შეხვდათ ორმოცდა ათი ათასი თუმანი, რომლისა v 1
გამო მიეცნენ ერნი კმუნვასა და დაიწყეს განბნევად უცხოთა
ქუეყანათა. მხილველი ამისი მეფე თეიმურაზ წარვიდა იძულე-
ბული წინაშე ყაენისა, რათა განარინოს სამეფო თვისი ესე
ვითარისა სიმძიმისაგან. და ოდეს მიიწივა თავრიზს, მუნ სცნა
სიკვდილი ნადირისა, რომელიცა მოიკლა მაჰმადხან ყაჯარისა⁸,
მუსა ბეგ იარილელისა და ყოჯა ბეგ გუნდუზელისაგან ბირე-

* ტექსტის დასაწყისში დასმულია წითლით შენიშვნის ნიშანი, ხოლო ამავე ნიშნით კიდებუ, ტექსტისავე ხელით მიწერილია: ეს აქ უნდა მოეხდეს ქართლის ისტორიასა, სადაცა წერილ არს: „ბოლოს მისცაო შაჰ ნადირ ქართლი თეიმურაზს და კახეთი ძესა მისსა ირაკლის. მერმე მოვიდა თეიმურაზ ტფილისსა ქრისტეს აქეთ წელსა 1744“.

¹ ამ სიტყვის შემდეგ წაშლილია: რომელ. ² ეს სიტყვა ტექსტისავე ხელით სწერია კიდებუ გამოტოვების ნიშნით. ³ ამ სიტყვის შემდეგ განსხვავებული ხე-
ლით კიდებუ მიწერილია: რომელიცა იყო ესე მეფის თეიმურაზის დისწული, და
იყო ესე ანტონი ქუთათლად იმერეთსა შინა. ⁴ ქორონიკონი სწერია კიდებუ
ტექსტისავე ხელით, გამოტოვ. ნიშნით. ⁵ ამ სიტყვის შემდეგ წაშლილია: ნატ.
⁶ ამ სიტყვების გასწვრივ კიდებუ განსხვავებული ხელით მიწერილია: მიზეზი-
სათვის ამისსა, ვინათგან ნადირმან აღმოხადნა თვალნი უპირველესსა შემკიდ-
რესა თვსსა რიზა ყულის უბრალოს შესმენითა. ⁷ ამ სიტყვაში თნის შემდეგ
წაშლილია ოთხი-ხუთი ასო და ზემოდან აწერია: დებენ. ⁸ ამ სიტყვის შემდეგ
განსხვავებული ხელით კიდებუ მიწერილია: ერევნელისათა და.

- ბითა ძმისწულისა მისისა ალი ყული ხანისათა, რომელსაცა შესე-
და არბაბსა ამას ურიცხვი ჯურუმში. და იქმნა ალი ყული ხან ყე-
ნად, რომელსაცა უწოდეს ადილ-შაჰად. მაშინ თეიმურაზ მეფე
არლარა მოიქცა ტფილისს, არამედ წარვიდა წინაშე ყაენისა,
r 2 ვინაჲთგან იყო სიძე მისი¹. ჟამსა მას ორგულ | ექმნა ადილ-შაჰს ძმა
თჳისი იბრაიმ ხანი, რომელიც იყო ბეგლარ-ბეგი ისპანისა. ამან
მოკლა ზოჰრაბ-ხან სააკაძე, ვეზირი ადილ-შაჰისი. ხოლო ესე
იქმნა დასაბამი სიძულილისა ძმათა შორის. მოვიდა ესე ადრი-
ბეჟანსა და მიუწოდა თჳისთანა ამირ-ასლან-ხანსა, რომელიცა
იყო ესე დადრგენილ ბეგლარ-ბეგად ნადირისაგან² ადრი-
ბეჟანსა შინა. ესე მივიდა მისთანა. სცნა რა ესე, ადილ-შაჰი,
მოვიდა³ ზანგანს, იკვეთნენ მუნ, იძლივა ადილ-შაჰი. უკანასკ-
ნელ შეიპყრეს, და აღმოხადა⁴ თუალნი იბრეიმ-ხანმან. ხოლო
დაუტევა მუნ ამირ ასლან-ხან განმგედ და თვით წარვიდა
ჰამადანს. ჰსცნეს რა ხორასნელთა, მაშინ გამოიყვანეს ციხით
v 2 შარუხ-მირზა, ძეი რიზა-ყული მირზასი და ძის ძეი ნადირისა,
რომელიცა ჰყვა⁵ პყრობილად მაშინ ადილ-შაჰს, შემდგომად
მოწყვედისა ძეთა ნადირისათა, რომელიცა მოჰსწყვიტნა მან
და დასვა ესე განძრახვითა ამით, უკეთუ სერანელთა არა
ინებონ მონებაჲ ადილ-შაჰსა და მოითხოვონ მეფედ ძევე ნა-
დირისა, მაშინ გამოიყვანოს ესე და დაცხროს ამით რუდუ-
ნი ერთა ამათ.

- ჟამსა ამას მოვიდა ყილიჯი ალი-ხან განჯით მხედრები-
თა. ესე ალი-ხან⁶, რომელიცა პირველ იმყოფებოდა ტფილის-
სა ხანად. მოიყვანა ამან საამ ვინმე, რომელსაცა უწოდდა სე-
ფაბიათა შთამამავლობათაგან, და შეუგზავნა კაცი მოსრულმან
კუმისს მეფესა ირაკლის, რათა ემონოს, და წარუგზავნა და-
r 3 ბექდილი | თეთრიცა სახელსა ზედა⁷ საამისასა. გარნა იძლია
რა მეფისაგან, მსწრაფლ უკუნ იქცა.—ჟამსა ამას ორგულ ექმნა
იბრეიმ-ხანს ამირ-ასლან-ხან, მოვიდა და მოადგა შუშის. ხოლო

¹ ამ სიტყვის შემდეგ განსხვავებული ხელით ტექსტში ჩამატებულია: და ჰყვანდა ქალი მისი ქეთევან ცოლად. ² ამ სიტყვის გასწვრივ კიდევ ტექსტისავე ხელით განმეორებულია „დადრგენილი“. ³ ეს სიტყვა გამეორებულია. ⁴ თავ-დაპირველად დაწერილი ყოფილა „აღმოხადეს“. შემდეგ „ეს“ წაშლიათ და ზემოდან ტექსტისავე ხელით დაუწერიათ „ა“. ⁵ ეს სიტყვა ტექსტში წაშლილია და ზემოდან სხვა ხელით დაწერილია „იყო“. ⁶ ამ სიტყვის შემდეგ სხვა ხელით ჩამატებულია „იყო“. ⁷ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია სიტყვა „მისსა“.

ციხეცა ტფილისისა¹ ქალაქისა განამაგრა ღურა-ხან ბეგმან ყაზახელმან¹, რომელიცა იყო დადრგენილი სპარსთაგან მცველად, და ციხესა აშას შეერთდენ ციხელნი თათარნიცა². ჰსცნა რა ესე აბდულა-ბეგმან, ძემან მეფისა იესესმან, რომელიცა ჟამსა მას დადრგენილ იყო განმგედ ბარათიანთა ზედა მეფის თეიმურაზისაგან, ესე ორგულ ექმნა მეფესა ირაკლის და სთხოვა ამირ-ასლან-ხანს მხედრობაჲ; ხოლო მანცა წარმოუგზავნა. მაშინ მოვიდა სოლოლაკსა ზედა უეცრად. განვიდა მეფე ირაკლი მცირედითა | მხედრობითა, ვინაჲთგან მაშინ მცირე v 3 ჰყვა მკედრობაჲ. განვიდნენ ერთისა უკუ მკრითაცა მოქალაქენიცა, რომელთაცა ბრძოლეს ფრად მკნედ: იძლივნენ მკედრობანი სპარსთა და ბარათიანთანი ესრეთ, რომელ ერთი იპყრობდა ათსა. ხოლო ერთმან მეზალემანცა შეიპყრა ცხრაჲ ყიზილბაში, და უკუნ იქცნენ სირცხვილეულნი. და შეიქცა მეფე ქალაქად გამარჯვებული.

მაშინ გამოვიდა ლეკი და მოარბვია ავქალა და მარტყოფი და წარვიდა. ხოლო მეფე განვიდა საყინულესათანა წყალსა ტივებითა, ვინაჲდგან არა ძალ იღებოდა კარსა ავლაბრისასა განსვლაი, რომელი მტკიცედ აქვნდათ გამაგრებული ციხელებსა. შთავიდა კიზიყს, შემოიკრიბა მხედრობანი კახთანი, ეწია ლეკთა დანდიქსა და სძლო. ეჰა საკვირველი, r 4 რომელ დევნასა მას ლეკთასა წარმოიქცა ფლატე ივრისა და მოსწყვიტნა უმეტეს სამასისა ლეკნი ცხენითურთ მოტანითა ქვეშე. და სძლო და უკმოქცეული მოვიდა ღამესა მას და დადგა დედოფლის-წყალსა ზედა. ხოლო ლტოლვილნი იგი ლეკნი, მიიწივნენ რა ალაზანსა, მუნ იხილეს ხოჯახ, ლეკი ვინმე, რომელსაცა ჰყვა შეყრილობაჲ ლეკთა და სწადდა გაჰოსვლაჲ კახთა ზედა. მაშინ შეერთდენ ესენი ღამესა მას და დაეცნენ განთიად თავსა ზედა მეფესა, გარნა იძლივნენ ლეკნი. —მაშინ შემოიკრიბნა მუნ მეფემან მკედრობანი კახთანი სრულიად და გორიდამაც შთამოატანინა ზარბაზანი იგი დიდი, v 4 ბოჭორმისად წოდებული, და აღილეს მეტეხი, ხოლო უკანასკნელ თაბორი, და თაბორით იწყეს რა ცემა ზარბაზანთა მათ, შეჭირვებულთა მათ ერთა მოსცეს ციხე მეფესა. —სცნა რა

¹ ეს სიტყვა მიწერილია კიდევ ტექსტისავე ხელით. ² ამ სიტყვაში ტექსტში ზედშეტად არის გამოვრებული მარცვალი „თა“.

იბრეიმ-ხანმან ორგულებად ამირ-ასლან-ხანისა, წარვიდა მას ზედა, სძლო. ძლეული ამირ-ასლან-ხან შეიპყრეს ყარა-დაღს-და მიიყვანეს იბრეიმ-ხანისა წინაშე, რომელმანცა წარკვეთა თავი. და იწოდა იბრაიმ-ხან ყეენად (ესე იგი იბრეიმშად) და წარვიდა შარუხსა ზედა, სადაცა მხედრობათა მისთა შეიპყრეს იგი გზასა ზედა და მოიყვანეს შარუხისა წინაშე, და მან წარკვეთა მას თავი. ხოლო შარუხსაცა ქურდთა ხაბუშანისათა აღ-
 r 5 მოჰხადეს თვალნი და ჰყვეს | მაშთსა შინა კელმწიფედ. და იქმნა ერანსა შინა ფრიადი აღრეულებად. ხოლო მეფე თეიმურაზ მოვიდა წელსა 1748, :ქკს ულვ:—ჟამსა ამას მოადგა მაჰმად-ხან ყაჯარი, ერთი იგი მკვლელთაგანი ნადირისა, ერევანს და ლამოდა დაპყრობასა მისსა. ევედრნენ ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს, და წარვიდა ესე მკვდრებითა, ჰსძლო მაჰმად-ხანსა, აღიღო ფრიადი ალაფი¹ მათი და განარინა ერევანი მოოჯრებისაგან, გარნა მოჯარკე ჰყო მან ერევნელნი და მოვიდა ტფილისს.

ხოლო მოვიდა წელსავე ამას თანა-ხან შუშისა განჯას და გარემოერტყა. მსმენელი ამისი წარვიდა მაშინ თეიმურაზ
 v 5 ძითურთ თვისით მეფით ირაკლით შველად განჯისა. სცნა ! რა თანამან მიმავლობა მათი, დაუტევა განჯისა გარმოდგომაჲ და უკუნ იქცა ყარაბაღად. სცნეს რა ესე მეფეთა, შეუდგნენ უკანა მას და შთავედნენ ყარაბაღს, ეკვეთნენ ყარა-თათად წოდებულსა ადგილსა. მუნ იძლია თანა-ხან. მიუღეს ზარბაზანნი და თოფხანანი სრულებით; სადაც მხედრობამან ქართველთა-მან მოარბივეს ვიდრე ხურდა-ფირინის ხიდადმდე და ესე ოდენი იშოვეს ალაფნი, რომელ ცხვარი იყიდებოდა აბაზად, ხოლო ცხენი, კაბეჩი და ძროხა ხუთ აბაზად. და უკუ მოიქცნენ ალაფითა გამარჯვებულნი და მიხმულნი მისნი ზარბაზანნი მოიღეს და დასდვეს თელავს და გორის ციხესა შინა და დაწერეს ესე ძლევაჲ მას ზედა.†

r 6 ხოლო წელსა 1749 ქკს: ულვ: | შეერთდენ მეფენი აჯი-ჩალაბისა, შაქის ხანის თანა, სადაცა შემოიკრიბეს მკვდრობანი და წარვიდნენ ქარსა ზედა, და რაოდენ ევედრენ ქარელნი მონებასა, არა უსმინა მეფეთა². და მივიდნენ რა ქარსა ზე-

¹ ამ სიტყვის წინ წაშლილია „ხალათი“. ² ტექსტში სწერია „მეფემან“, შემდეგ „მან“ წაუწლიათ და ზემოდან ტექსტისავე ხელით დაუწერიათ „თა“.

დან, მაშინ აჯი-ჩალაბიცა შეერთდა ქარელთა და განტეხა ალთქმა თვისი. იძლიენენ მუნ ფრიად მეფენი, გარნა მეფენი განერნენ მშვიდობით. ხოლო ალაზნისა შინა, ვინაითგან გაუქირდა მეფესა ერეკლეს გამოსვლა, რომელ ქვევითნი იგი ქართველთანი¹, რომელიცა მოაქვნდა წყალსა, ეხვეოდნენ ცხენთა განრინებისათვის, მაშინ თავადმან ზებურიშვილმან პაპამ მოსწყვიტნა კაცნი იგი და განიყვანა მეფე მშვიდობით. ხოლო ვინაითგან ნაპირი მდინარისა | ალაზნისა არს ფლატიანი², v 6
ამად პაპამან მუნ ვერლარა აღიყვანა ცხენი მეფისა და ვირე მოატარებდა შორს, ვირე ქვევითსა მყოფსა მეფესა შემთხვევა ბოსტაშვილი მაჩხაანელი და მიაართვა ცხენი, და ესრეთ განერა მეფე.

ხოლო წელსა 1749. ამავე წელსა განძლიერდა აზათ-ხან ავღანი სპარსეთსა შინა, წარმოვიდა ერევანსა ზედა. ევედროენ უკუშ ერევნელნი მეფესა თეიმურაზს, რომელმანცა წარუგზავნა ძე თვისი ერეკლე³ შესაწევნელად სამი ათასითა მკედრებითა. მიიწივნენ რა ყირხბულახსა, იგიცა⁴ მოვიდა, რომელსაცა ჰყვანდა უმეტეს ათვრამეტი ათასისა კაცისა. იკვეთნენ მუნ. იძლიეა აზათ-ხან ქართველთაგან, და განარინეს ერევანი და მოიქცნენ გამარჯვებულნი | ფრიადითა ალაფითა ესრეთ, რომელ მრავალთა მოლაშქრეთა იშოვნეს ყათრობით აქლემი და ჯორი. r 7

მაშინ მეფემან თეიმურაზმაც, მდგომმან მარაბდას, სძლო ლეკთა, და მოიკლა ბრძოლასა შინა ქალაქის მოურავი თარხნისშვილი იორამ. ხოლო ჟამსა ამას გარდაიცვალა დედოფალი აბაშიძის ზაალის ასული ანნა. და იქორწინა მეფემან ირაკლიმ დადიანის ასულსა ზედა დარიაზე, რომელი ესე იყო მესამე ცოლი მეფისა ირაკლისა. მხილველთა ხანებთა აღრიბეჟანისათა ძლევისათვის აზატ-ხანისა, სთხოვეს მეფესა თეიმურაზს, რათა წარვიდეს მხედრობითა დასაპყრობელად აღრიბეჟანისა და თანა წარიტანოს ესენიცა. თანჯმობილი ამას ზედა მეფე თეიმურაზ შთავიდა რა განჯას ძითურთ ირაკლითა, | მაშინ მოვიდა წინაშე v 7

¹ პირველად წერებულა „ქართველნი“. ² ეს სიტყვა ზემოდანაა დაწერილი. სტრიქონში აგრეთვე „ფლატიანი“ დაუწერიათ, მაგრამ მელნით მოუსვრიათ და ამის გამო წაუშლიათ. ³ ტექსტში „ერკლე“. ⁴ ტექსტში „იგცა“.

მეფისა ხანი განჯისა, შუშისა და ყარაღალისა, გარნა ნებიითა მეფისა ირაკლისათა შეიპყრეს ხანნი ესე, თუმცაღა არა სადა სწადდა მეფესა თეიმურაზს ესევეთარი უგვანი საქმის¹ კმნაჲ და ვერცა ღა აღუდგა ძესა თვისსა. სცნა რა ესე ძემან აჯჩა-ლაბისამან აღა-ქიშიმ, გამოვიდა მტკვარსა, ეკვეთა მეფეთა, რომელთაცა ამხილა ღმერთმან ესევეთარისა უსამართლოებისა კმნაჲ. და დაყარნეს მუნ პურობილნიცა იგი და ივლტოდნენ, რომელთაცა მიეცათ ფრიადი ნაკლულევანებაჲ. ზოლო იქნა ესე წელსა 1751, ქკს: ულთ: მაშინ ძლევა შემოსილი აღა-ქიში მიიწვია რა სახლად თვისად, შეკრიბნა მუნ მკედრობანი შაქისა, შირ-
 I 8 ვანისა² და ლეკთა და წარმოვიდა წელსავე ამას, ამოვლო განჯა, თანა წამოიყვანა ხანი განჯისა მხედრებითა თვისითა, ამოვლო შამშადინი და ყაზახი და მოვიდა ბაიდარს. სცნა რა ესე მეფემან თეიმურაზ, წარგზავნა ძე თჳსი ირაკლი სტეფან-წმინდას და მოუწოდა მხედრობასა ჩერქეზთასა. მაშინ მოვიდნენ მკედრობანი³ ჩერქეზთანი. განვიდნენ რა მეფენი ტფილისით, მცნობმან აღა-ქიშიმ იწყო უკუნ ქცევაჲ. მაშინ მეფენი ეწივნენ შამშადინსა შინა, თულქი-თაფად წოდებულსა ადგილსა, იკვეთნენ მუნ, იძლივა აღა-ქიში, რომელსაცა - მიჰყვნენ კაფითა შანქორამდინ.

ზოლო წელსა 1751, ქკს: უმა: მოვიდა ნურალიბეგ.
 V 8 ავარელი (ესე იგი ხუნძახის ბატონი მუცალი) | ფრიადითა მხედრებითა და მოადგა მკადის-ჯვარს; გარნა ერთმან მოხუცმან დედათაგანმან დაუწვა მათ შვიდი საფარი მიტანილი ციხესა ზედა. სძლეს მუნ მეფეთა მათ და მოსწყვიტნეს ფრიადნი⁴ ლეკნი, და სირცხვილეული უკუნ იქცა სახლადვე თვისად.

ზოლო წელსა 1752, ქკს: უმბ: შეიკრიბნა ამანვე⁵ მკედრობანი ლეკთანი და მოადგა ყვარელსა. მაშინ შეაშველეს მეფეთა დაუთალაბად თავადი⁶ ბებურიშვილი პაპა, მდივანი სოლომონ ქობულის ძე, თაყაშვილი. ფარემუზ, რატიშვილი ბეჟან, ნამორაძე ერასტი და სხუანი კეთილშობილნი და გლეხ-

¹ ტექსტში თავდაპირველად დაუწერიათ „საქმე“, შემდეგ „ე“ წაუშლიათ და ზევიდან წაუწერიათ „ის“. ² ტექსტში „შირვანისანი“, შემდეგ „ნი“ წაუშლიათ. ³ ტექსტში „მკედრობანი“. ⁴ ტექსტში ორი „ნ“ ყოფილა. ერთი წაუშლია. ⁵ ტექსტში: შეიკრიბნა ამან, მანვე. ⁶ სიტყვა „თავადი“ ტექსტისავე ხელით შემოდან არის წაწერილი.

ნი. და განამაგრეს ციხე ესე, და ლეკთა ვინაითგან ვერარა ჰყვეს, ჟკუნ იქცნენ სირცხვილეულნი. ხოლო წელსა 1755, ქკს: უმე: ¹ იქმნა კათალიკოზი ანტონი, | ძეგ მეფისა იესესი, r 9
შეცთომილ და მიიღო სარწმუნოება კათოლიკისა, რომელიცა განძებულ იქმნა მეფის თეიმურაზის მიერ რუსეთად; და მიიწია რა იგი რუსეთად, მუნ უწყალობა ელისაბედ პეტროვნამ არხიეპისკოპოზობაჲ ვლადიმერისა.

ჟამსა ამას მოვიდნენ ლეკნი შთამოსრულნი მთით და მოაოხრეს რუის პირი, გარდავლეს გობორი და შთამლელნი მიიწივნენ დედოფლის-წყალსა. შთასრულთა თოფ-ყარალაჯსა შთაეწივნენ კახნი ქიზიყელითურთ, გარნა იძლივნენ კახნი და მოსწყდნენ უმრავლესნი, მუნ რაოდენინმე თავადნიცა. ჟამსა ამას აიყარნენ ბორჩალუელნიცა და დასახლდნენ ყარა-სუსა ზედა ერევანს. მაშინ მეფემ ირაკლიმ შეიყარა მკედრობა, მივიდა v 9
ერევანს და აჰყარნა იგინი და გარდმოასახლა ბორჩალოდვე. ძვალად შეყრილობანი ლეკთანი მოვიდნენ ღართის-კარსა, წარტყვენეს ქარავანი ქართლისა და მოკლეს მუნ მუხრანის ბატონი კოსტანტინე მიმავალთა მათ ლეკთა კახეთს. მსმენელმან მეფემან ირაკლიმ შეუკრნა მათ ² გზანი და მრსწყვიტნა სრულიად. ძვალად მოვიდნენ ლეკნი და მოაოხრეს ჯუგაანი. მაშინ მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლი იმყოფებოდნენ ქიზიყს, და შეუდგნენ მეფენი უკანა, მიეწივნენ მახლობელ დანლისისა და მოსწყვიტნეს ლეკნი და მიუღეს ყოველნი იგი ნატყვენავნი.

ხოლო წელსა 1757, ქკს: უმზ: იქმნა ფრიადი სიყმილი, ესრეთ რომელ ერნი იზრდებოდნენ მდელითა, და განიბნივნენ მრავალნი მცხოვრებნი. მაშინ გამოვიდა მაჰმად ჰასან ყაჯარი, r 10
რომელმანცა დაიპყრა უმეტეს ნახევარი სპარსეთისა და მოადგა შუშის. ამან იკოო თვსთანა მეფე თეიმურაზ, რომელმანცა იწყო მზადებად წარსვლად მისთანა. ხოლო გამოჩნდა რა შირაზს ქარიმ ხან ზანდი, მაშინ წარვიდა ესე ³ მაჰმად ასან ყაჯარი მას ზედა, სადაცა გარმოდგომასა ქალაქისასა დაეფანტეს მკედრობანი და თვითცა ლტოლვილი მოიკლა მსახურისა მისგან, რომელმანცა მოჰკვეთა თავი და მიართვა ქარიმ ხანს, და ნაცვლად ესევეითარისა ბოროტმოქმედებისათვის ბრძანა ქარიმ ხანმან მონისაცა მისისა სიკვდილი.

¹ ტექსტში თავდაპირველად დაუწერიათ „უმგ“, შემდეგ „ვ“ წაუშლიათ და მიუმატებიათ „ე“. ² ეს სიტყვა სტრიქონს ზევით არის დაწერილი. ³ ეს სიტყვა შემდეგ ჩაუშატებიათ იმავე ხელით.

- შამსა ამას განაგრცეს ლექთა ჯდომვად¹ და გამოხ-
 v 10 და | ჩონჩოლ მუსა. მაშინ ორნივე მეფენი იყვნენ კრცხინვალს.
 მოვიდნენ ლეკნი ზღუდრს, ხოლო მეფეთა ვერა თავს იდევს
 პირისპირობად, ვინაითგან არა ჰყვათ მკედრობად მუნ. იქმნა
 მცირედი კინკლაობა. გატრიალდნენ მუნით ლეკნი, მოვიდნენ
 და აღილეს ალი და აღვიდნენ ახალციხეს; კვალად მუნით
 შთამოვიდნენ, სადაცა განიყვნენ ორად: ჩონჩოლ მუსა მოადგა
 ავნევეს, ხოლო კობტა ატოცს. მაშინ მეფეთა იხმეს იმერთა
 მეფე სოლომან შეელად, რომელიცა გარდმოვიდა იმერთა
 მკედრობითა. მეფემან თეიმურაზ და ირაკლიმ მოიკრიფნეს
 მკედრობანი ქართლისანი და კახეთისანი, შეერთდენ იმერთა
 r 11 თანა, დაეცნენ ატოცს და მოსწყვიტნეს ფრიად ლეკნი². ჩონ-
 ჩოლ მუსად მხილველი ამისი განივლტო ღამესა და ესრეთ
 განერა. მრავალთა ლექთა იხილეს სასწაული წმიდისა მთავარ-
 მოწამისა გიორგისა, რომელ ასვენია ატოცსა ხატი³ წმიდისა
 მთავარ-მოწამისა გიორგისა სასწაულთმოქმედი, და იტყოდნენ
 ლეკნი მის მიერ ბრძოლასა და დაკვეთებასა. ხოლო ესე იყო
 წელსა 1758, ქკს: უმც: შწინარეს წლისა ამისასა, ოდეს
 აშენებდა მეფე თეიმურაზ ციხესა პატარძეულისასა, მუნ მო-
 ვიდნენ ლეკნი. ხოლო მეფემან ირაკლიმ მოსწყვიტნა აზაბურს უმე-
 ტესს სამასისა. მუნ მოიკლა ბრძოლასა შინა საამიშვილი ედიშერ.
 ხოლო წელსა 1759, ქკს: უმთ: მოვიდნენ ლეკნი ტეზერს. მუნ
 v 11 სძლო მეფემან თეიმურაზ, გარნა ამა | ბრძოლასა შინა მოიკლა
 ციციშვილი გლახა, გერი მეფისა თეიმურაზისა. ღა წელსა
 1760 ქკს: უმთ: წარვიდა მეფე თეიმურაზ რუსეთს. მეფემან
 ირაკლიმ კვალად სძლო სუყულიანსა შინა ფრიად ლექთა.
 ხოლო წელსა 1762 ქკს: უმი: ბარდაიცვალა მეფე თეიმურაზ
 პეტერბურხს. მუნიდამ წარმოიღეს გვამი მისი ქართველთ, ვერ
 უძლეს გარდმოტანად და დაფლეს ასტრახანს⁴ სობოროში, და
 ირაკლი ძე მისი იწოდა მეფედ ქართლისადცა. ამან მოიყვანა
 კათალიკოზი ანტონი რუსეთით, და განაწყვეს შკოლა ახლისა
 ფილასოფოსობისა ბაუმეტიტერისა, რომელიცა რუსეთს ყო-
 ფასა სთარგმნა კათალიკოზმან რუსულით ქართულად. ღა

¹ ტექსტშია „ჯდომვად“. ² ეს გვერდი იწყება სიტყვა „ჩონჩოლ“-ით, რომელიც წაშლილია და მის შემდეგ დაწერილია „ლეკნი“, თუმცა საკირო იყო მხოლოდ „კნი“, ვინაიდან წინა მარცვალში „ლე“ მე-10 გვ. verso-ზეა მოთავსებული. ³ ტექსტში: ხტი. ⁴ ტექსტში: „ასტრახანს“.

განძლიერდა რა ქარიმ ხან ზანდი სპარსეთს შინა, მაშინ ლტოლ-
ვილი და დაცემული აზატ ხან მოვიდა | მეფისა წინაშე და r 12
ვეედრა შეწვენასა. ხოლო ამან შეიპყრა და წარუგზავნა ქარიმ
ჯანს, რომელმანცა ნაცულად სამსახურისა ამის უძღვნა მეფესა
მადლობაჲ საბოძვარიდთურთ.

ჟამსა ამას აღდგა ფათალი ხან ავშარი, მოიკრიბნა მკედ-
რობანი ადრიბეჯანისანი და მოადგა შუშის და სთხოვა მეფესა
შეწვენაჲ. ამან მიაშველა¹ მკედრობაჲ; და ოდეს წარმოემარ-
თა ამას ზედა ქარიმ ხან, მაშინ არღარა წარჰყენენ მკედრობანი
ქართულთანი და მოიქცნენ უკანვე. და შავერდი ხან გან-
ჯისა², რომელიცა ჰყვა პყრობილად ფანას და განათავისუფ-
ლა იგი ფათალი ხანმან, მოვიდა მეფისა წინაშე, რომელმანცა
წარატანნა მკედრობანი ქართველთანი. აღიღეს კვალად განჯა
და ჰყვეს ესე ხანად. გარ|ნა განჯელმან მსახურმან უკუშ შა- v 12
ვერდი ხანისამან მოკლა ხანი, და გამოაძეს განჯელთა ძენი
მისნი, რომელნიცა მოვიდნენ მეფისა ირაკლისა წინაშე. ხოლო
მან წარატანა მკედრობანი, აღიღეს განჯა და ჰყვეს პირმშო
ძეი შავერდი ხანისა მაჰმად ხან ხანად³. გარნა სძლო კვალად
მეფემან ყარაიასა ზედა⁴ ლექთა, რომელთაცა განერყვნათ
გორის გარემონი, და დააყრევინა მუნ ყოველი ნატყვენავი.
კვალად სძლო ახმეტას ლექთა და მოსწყვიტნა ფრიად, . რო-
მელნიცა დაეცნენ ახმეტას.

კვალად შეყრილობანი და სწადდათ ზედა-დასხმაჲ სა-
მაჩაბლოსი. სცნა მეფემან, შეუკრნა კეხვი და მოსწყვიტნა
სრულიად. კვალად მოვიდნენ შეყრილობანი ლექთანი და
დაეცნენ ბორჩალოს და მოსტყვენეს⁵ აღმამადლი, გარნა იძ- r 13
ლივნენ ფრიად ბორჩალოველთაგან. მუნ იყო მკნედ თარხანი გიორ-
გი მოურავი ბორჩალოსა, რომელთაცა მოსწყვიტნეს უმრავ-
ლესნი ლეკნი, და წარვიდნენ სირცხვილეჟლნი: ხოლო წელსა
1767, ქკს: უნგ: შეითქვნენ მეფესა ზედა თავადი. ამილახვარი
შვილი დიმიტრი სახლთუხუცესი, და ესე იყო მძახალი მეფე-
სა, რამეთუ დაჲ მეფისა ელისაბედ ჰყვა ძესა მისსა გიორგის,
და გლახა ციციშვილი, და თაქთაქის შვილი ელისბარ. ამას

¹ ტექსტშია „მიაშველა“. ² სიტყვა „განჯისა“ ზემოდან სწერია. ³ ამ
სიტყვის შემდეგ წაშლილია „გარნა სძლო კდ“. ⁴ ეს სიტყვა ტექსტში ამგვა-
რადაა „ზნდ“. ⁵ ეს სიტყვა r 12-დან გადატანილია v 13-ზე, მაგრამ ამ უკა-
ნასკნელზე კვლავ გამეორებულია „და მოსტყვენეს“.

მისცეს პირობაჲ პაატას ბატონის შვილსა, რომელიცა იყო ესე არარჯულიერი ძეი მეფისა ვახტანგისა, რომელიცა იმყოფებოდა მეფისა წინაშე დიდითა პატივითა. გარნა იყო
 v 13 კაცი ესე ფრიად მეცნიერ, რათამცა წარწყმინდონ | მეფე. სცნა რა ესე მეფემან, შეიპყრა ესენი. შეკრბნენ ქართველნი და მოჰკვეთეს პაატას თავი და დაწვეს ცეცხლში თაქთაქიშვილი ელისბარ. და დიმიტრი პატიმარ ჰყვეს¹ და შეურაცხვ ჰყვეს აღჯდომითა მისითა კარაულსა ზედა, და მოჰკვეთეს ძესა მისსა ალექსანდრეს ცხვირი და გლახა ციციშვილსაცა მოჰკვეთეს ენა.

მოიკრიბნა კვალად მეფემან მკედრობანი და დაეცა ქურთთა ერევნისათა, წარტყვენა, და მოიქცნენ ქართველნი ალაფითა დიდითა. მაშინ ფაბაკი იყო რა ოხერ, გამოსთხოვა პირმშოჲან ძემან მისმან გიორგიმ და ალაშენა. ჰვალად შეყარნენ ფრიად ლეკნი, დაეცნენ თუშეთს, გარდაეშველნენ ფშაველნი, და აგრეთვე კახეთით გაღმა მხრის მკედრობით მიე-
 r 14 შველა მოურავი მათი ღურმიშხან ჩოლაყაშვილი. სძლეს და მოსწყვიტეს უმეტეს ორიათასისა, და წარივლტნენ სირცხვილეულნი².

განძეებული იყო რა მეფე იმერთა სოლომან იმერთაგან და ჩაიყვანეს რა მკედრობანი თურქთანი იმერთა, რომელთაცა ჰყვეს თეიმურაზ ბიძა წული მისი მეფედ. თუმცაღა განსდევნა მეფემან სოლომან თურქნი და შეიპყრა თეიმურაზ და შესვა ციხესა, რომელსაცა დაეცა მეხი და მოკუდა, გარნა კვალად თურქთავე ეპყრათ რაოდენიმე ციხენი და ვინაითგან ერისთავი რაჭისა როსტომ არა ერჩდა, რომლისა გამო მეფემან იმერთამან იგმო მკედრობაჲ ლეკთანი და წარტყვენა რაჭა, და ალაფითა სავსენი ლეკნი უკუნ იქცნენ რა თვისად,
 v 14 მაშინ მცნობმან მეფემან ირაკლიმ | შეუკრნა იორი, სადაცა მოსწყვიტნა სამასნი და მიუღო ყოველივე ნატყვენავი.

ხოლო მეფე სოლომან ევედრა კარსა რუსეთისასა, რათა მოსცენ მხედრობაჲ შესაწევნელად. და მოვიდა გრაფ ტოტელბენი ექვსი ათასითა მხედრებითა რუსთათა, წელსა 1769, ქკს: უნზ: სცნა რა მოსვლაჲ მათი მეფემან ირაკლიმ, მიეგება კოპს; შეითქუნენ მეფე და ტოტელბენი, რომელიცა

¹ ტექსტში „ჰყვეს“. ² ამის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „გან“ და შემდეგი სიტყვა „განძეებულ“ დაწერილია წითური „გ“.

არღარა წარვიდა იმერეთად, არამედ წარვიდნენ ორივე ახალ-
ციხესა ზედა. წარმოიშო რომელთამე ვერაგთა¹ ქართველთა-
გან შორის მეფისა და გრაფისა სამდურავი, სადაცა აწყურით
დაბრუნდა ღრაფი. ხოლო იხილეს რა დაბრუნება რუსისა
ქართველთა, იწყეს ლტოლვად, სადაცა გზასა ზედა შეემთხვია
მხედრობაჲ დელუბაშისა, რომელსაცა სძლო მეფემან, | მოვი- r 15.
და და დაიბანაკა ასპინძას. ჰსცნეს თურქთა უკუნ ქცევაჲ
ქართულთა და რუსთა, ჰგონეს თურქთაცა, ქართულენი ში-
შისაგან ივლტიან, და შეუდგნენ უკანა მრავალნი მხედრობანი
ლეკთა და თურქთანი. ჟამსა ამას მრავალნი ლეკნი იმყოფე-
ბოდნენ ახალციხესა. ღამესა მას გამოვიდნენ უკუ² ნახევარი
ხიდსა ასპინძისასა³ და ნახევარიცა ლამოდნენ მეორესა დლე-
სა გამოსვლად. ხოლო ღამესა მას წარგზავნა მეფემან⁴ ალა-
ბაბა, სვიმონ მუხრანის ბატონის შვილი ნასახიბაში და ხუდია
ბორჩალოელი და მამაცი ყოველსა საქართუშელოსა შინა, და
ამცნო მათ, რათა აჰყარონ კიდი ასპინძისა, და მათ სრულ
ჰყვეს ყოველივი ბრძანებული მეფისა. და დღესა მეორესა,
იქმნა რა ბრძოლა | იძლივნენ ლეკნი და თათარნი, ჰგონეს v 15.
მათ⁵ ხიდისა მის კვალად გებაჲ, რომელნიცა მიივლტნენ მუნ
ესრეთ უკუ⁶ იყვნენ შიშვნეულ, რომელ ერთი მეორესა ჰყრიდა
კიდისაგან ისრებით მტკვარსა შინა. დღესა მას მოკლა მეფე-
მან ირაკლიმ კელითა თვისითა კოხტა ბელადი, რომელიცა
იყო ჩინებული მძღვანი ლეკთა, და მოიშთუნენ უმეტეს წყალ-
თა შინა ორისა ათასისა ლეკნი და თათარნი. და მოიქცნენ
ქართველნი ალაფითა სავსენი სახლად თვისადვე.

შთავიდა რა გრაფი სურამს, გარდაულო მთაჲ საფიჩხისა
და შთავიდა იმერეთს. მიეგება მეფე სოლომან, მიუძღვა და
აღიღეს ციხე ცუცხუთისა, შორაპანისა და ქუთაისისა, რომე-
ლიცა ეპყრათ თურქთა.

ხოლო ჟამსა ამას | იქმნა საშინელი მომსვრელი ჟამი r 16
საქართუშელოსა შინა. და მოადგილედ მოვიდა აშა ღრაფისა
წილ მუნ ღიანარალი სუხოტინი⁶, და გრაფი წარვიდა როსიად.

¹ სიტყვები „რომელთამე ვერაგთა“ ჩამატებულია კიდევ. ² ტექსტში ამ სიტყვის წინ წაშლილია შეცდომით დაწერილი ესევე სიტყვა „უკუ“. ³ ტექსტშია „ასპინძისასა“. ⁴ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ერის“. ⁵ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში სწერია „მთ“ და შემდეგ წაშლილია „კის“. ⁶ ტექსტში „სუხოტინი“.

ხოლო სუხოტინი შთავიდა ფოტს; გარნა ოდეს ვერ უძლო დაპყრობაჲ¹, უკმოიქცა.

ხოლო ჟამსა ამას წარვიდა კვალად მეფე ირაკლი ქურთთა ზედა, მოარბივნა იგინი და მოვიდნენ ქართველნი ფრიადითა ალაფითა.

ხოლო წელსა ამას 1772, ქკს: უფ: რუსნიცა უკუნ იქცნენ რუსეთადვე, რომლისა გამო მეფემან ირაკლიმ წარგზავნა რუსეთად ძეგ თვისი ლეონ და კათალიკოზი ანტონი, ძე მეფისა იესესი.

მოვიდნენ კვალად შეყრილობანი ლეკთანი ქართლში. მაშინ ქართლისა და კახეთისა მკედრობანი იყვნენ შეყრილ. v 16 გარნა იკუშტენ უფლისციხეს, იძლივნენ ქართველნი და მოწყდნენ მრავალნი. განვიდნენ ლეკნი გორის ბოლოს ლიახვსა და წარვიდნენ ახალციხესა. და მუხდა ლეკისა შეყრილობაჲ და შევიდა კრცხინვალს, მოაოჯრა გარე ციხისა და მრავალნი ტყვენი წარასხნა.

ხოლო იყვნენ თურქნი განძვინებულნი საქართველოსა ზედა. და იყოფოდენ ლეკნი მრავალნი ახალციხესა შინა და სტყვევნიდიან² ქართლსა, გარნა ჩუნიცა მარადის უჯდებოდიან და აოხრებდიან ჯავახეთსა ესრეთ, რომელ ძეთა მელიქისათა გიორგიმ და ავთანდილ შეიპყრეს უმეტეს ხუთასისა ორასითა კაციტა მღევარნი თურქთანი. კვალად უჯდებოდის და აოხრებდის ჯავახეთსა და ზედა დასხმასა უყოფდის ლეკთა r 17 ხუდია და სხუანი ბორჩალოელნი და სხუანი ელნი | ჩვენნი, რომელთაცა მოიყვანეს კერძოჲ ახალციხისა და ყარსისა ძრწოლასა.

ხოლო შეკრბნენ ყაზახნი, ბორჩალოელნი და ფაბაკელნი, მოსტყვენეს ნახჩევანი და სძლეს ხანსა მუნებურსა შუქურალს, რომელიცა ეწივა მღევრად, და მოიქცნენ ალაფითა დიდითა. შემთხვევასა ამას ექმნა ორგულ ფაშასა ახალციხისასა სულეიმანს ათაბაგსა იბრეიმ ბეგ კერთვისისა, რომელმანცა მოსცა ციხე მეფესა, და ვინაითგან შეაყენა მეფემან მუნ მცველნი ტალანი, კვალად მიუღეს ციხე თურქთა და ტალათა მათთაგანი რომელიმე ტყვე ჰყვეს და რომელნიმე განივლტნენ, რომლისათვისცა მეფემან მოუწოდა მეფესა იმერეთსა სოლო-

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „უკუ“. ² ტექსტში პირველად დაუწერიათ „სტყვევნიდნენ“.

მანს, და შემოიკრიბნეს ორთავე მეფეთა მკედრობანი ქართ-
ველთა | და იმერთანი, მივიდნენ ახალქალაქს და მოერთყნენ v 17
გარს. იქმნა უძლებ მუნ მეფე იმერთა¹ სოლომან, რომლისა
გამო უკუ მოიქცნენ. გარნა ქართველთა მოტყვენეს ჯავახეთი. მუ-
ნით წარმოსრულნი შთამოვიდა მეფე ირაკლი კრცხინვალს.
ოდეს ჯდა სადილათ მეფე, მოვიდა ფრიადი შეყრილობანი
ლექთანი და დაესხნენ ხვითებს. აღმკედრდა თვით მეფე ამალი-
თა თვისითა და სძლო ლექთა ფრიად და მოსწყვიტნა მრავ-
ალნი. მუნ იყო მკნედ ქიზიყის მოურავის პაპუას შვილი იესე
ენდრონიკოვი, რომელმანცა მოკლნა ოთხი ლეკი, ხოლო აბა-
შიძესა იოვანეს მოსწყვიტნა თითნი ლეკმან კლმითა. და იქმნენ,
განვრცნა რა კდომვად შორის ქართლისა და ახალციხისა²,
ორნივე კერძონი³ შეპქირვებულ ფრიად. ამას ზედა ზავ
ჰყვეს⁴ ურთიერთას. და წარგზავნა მეფემან ირაკლიმ კარსა r 18
ზედან სულტანისასა სტანბოლს დესპანი თვისი ორგზის
მირზა გურგინად ენაკოლოფაშვილი, რომელსაცა მოერთვა
სულთან აჰმადისაგან ორგზისვე ქურქი, კმალი და აღკაზმული
ოქროფთა ჰუნე⁵ და უმეტეს ათორმეტი ათასი ოქროფ. ხოლო
ვეზირისაგან სათი ძვირფასი მოვაჭვილი.

ხოლო ახალქალაქსა ყოფასა მეფისასა მოვიდნენ ლეკნი
ქარისისა კერძოითი და წარტყვენეს სოფელი ფხოველი და
წაიყვანეს ტყვედ მოურავის შვილი პაატას მეუღლე, რომელი-
ცა შეირთო უსეინ ხანმან შაქისამან. ძვალად შეიყარა ხუნძახის
ბატონმან ნურსალი ბეგმან (ესე იგი მუცალიმ) მკედრობად
დიდი ლექთა და შთავიდა შაქი-შირვანის | კერძო; მუნით v 18
უეცრად წარვიდა და დაესხა ბოდბეს და იავარ ჰყო რაოდენი-
მე უბანი. მაშინ მხნედ იყვნენ ბაღაანნი, რომელთაცა სიმხნითა
თვისითა დაიცვეს ბოდბე. ამოვიდა სიღნაღით მოურავი რევაზ
ენდრონიკაშვილი მაღაროს, სადაცა შემოკრბნენ კიზიყელნი,
სძლეს და მოსწყვიტნეს უმეტეს ათასისა ლეკნი; და მუნ ლეკ-
მან ერთმან ჰყო ტყვედ დიაცი ერთი, სწდდა რა დამდაბ-
ლება მისი. წაიძრო კანჯალი და მოკლა ლეკი იგი დიაცმან,
და ესრეთ განერა დიაცი იგი. და წარვიდა ნურსალი სირცხ-

¹ ეს სიტყვა ჩამატებულია ზემოდან. ² უკანასკნელი შვიდი სიტყვა ტექსტ-
ში კიდევ ჩამატებული გამოტოვების ნიშნით. ³ ტექსტში ჯერ დაუწერიათ
„მხარენი“, შემდეგ წაუშლიათ და ზემოდან მიუწერიათ „კერძონი“. ⁴ ტექსტში:
„ზაჰე ჰყვეს“. ⁵ ტექსტში „უჰნე“.

ვილელის. ძვალად¹ შთამოვიდა ნურსალი ბეგ და წარვიდა შამახიას, რომელსაცა უსტუმრა ფათალი ხან ყუბელმან, ულა-ლატა და მოკლა იგი. შამსა ამას მოვიდა ფათალი ხან დარბანდისა უსეინ ხან შაქელსა ზედა. ესე ევედრა შეწევნისათვის მეფესა. ამან მიაშველა მკედრობანი თვისნი და განარი-
 r 19 ნა | უსეინ ხან.

იქჲნა კვალად საკვირველი შემთხვევაჲ ჟამსა ამას, რომელ ბირებითა ეშმაკისათა განივლტო დავით-გარესჯის მონასტრით მონოზონი დაყუდებული (ხოლო ესე იყო იმერთა-განი) ლექთა შინა, მოუძღვა ლექთა და, ვინაითგან ციხის კარნი იყვნენ დახშულ, მუნ ვერა შესრულმან აღმოიყვანნა ლეკნი წის ნიკოლოზის ეკლესიის ხერელის დაფარულის გზით და წარსტყვენეს წა ესე მონასტერი. ხოლო შეითქვენენ მეფე ირაკლი და შუშის ხანი იბრაიმ და წელსა 1778, ქკს: უფ: აღიღეს განჯა და შეიპყრეს მაჰმად ხან განჯისა² სახ-
 v 19 ლელუთითურთ, რომელიცა წარიყვანა იბრეიმ ხანმან შუშისამან ტყუშდ. და დადგინეს ორთავე გამგენი თვისნი, რომელიცა
 მეფემან ირაკლიმ | დადგინა ენდრონიკაშვილი ქაიხოსრო მდი-
 ვან-ბეგი, ხოლო იბრეიმ ხანმან დაადგინა ვეზირი თვისი აზრათ
 ყული ბეგ მარტყოფელი, რომელიცა³ იპოებოდა ტყვეობითა
 მცირე აღზრდილი სახლსა იბრეიმ ხანისასა. და ესენი მართ-
 ვიდნენ განჯას ურთიერთას კითხვითა და ხარკსაცა ჰყოფდ-
 ნენ საშულ.

ხოლო ჟამსა ამას ქართლით მომავალს ქიზიყის მოურავის ასულს, ნეფის სძალს ქეთევანს, მეუღლესა პირმშოისა მეფის ძის გიორგისასა, დაუხვდნენ ლეკნი ღართის-კარს ვიდრე ხუთასადმდე, და მეფის სძალს ქეთევანს არა ჰყვა თანა უმეტეს სამასისა მხედრობანი მორიგედ წოდებულნი, რომელ-

¹ ტექსტში ეს სიტყვა დაწერილია შავად, შემდეგ წაშლიათ და დაუწერიათ წითლით. ² ამ სიტყვის შემდეგ კიდევ ტექსტისავე ხელით მიმატებულია: „მიზეზისათვის ამისა, ვინათგან შავერდი ხანის სიკვდილის შდ მეფემან მიუბოძა ხანობა განჯისა უფროსსა ძესა მისსა მაჰმად ასან ხანს, ხოლო ესე მოკლულ იქმნა აქ მაჰმად ხანის მიერ მოწამლითა. ესე იყო ძმა შამსის და ბიძაცა ჩისი რიზა ყული ხან, რომელიცა იყო მძევლად სპარსეთს ქრიმ ხანის თანა და ესე მოქცეული უკან არა უტევა შესვლად განჯასა შინა, რომელსაცა მიუწერა მეფემან ირაკლიმ; რათა მისცეს მცირე სარჩოჲ და იყოს მშვიდობით. აღმთქმელი ამისი მაჰმად ხანმან მოუწოდა თვისთანა და ღამესა ერთსა შეიპყრა და აღმოხადა თვალნი ბიძასა თვისსა“. ³ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ჰყეთ“.

ნიცა თანა გამყოლად ახლდენ მას, და არცა ვინ ჰყვა თვის-
 თანა მეცნიერი ბრძოლისა. მაშინ თუით იქმნა თავ მხედრო- r 20
 ბისა თვისისა და განამხნო მორიგენი, ეწყო, და იძლივნენ
 ლეკნი, და მოსწყვიტნეს მორიგეთა მათ¹ უმრავლესნი ლეკნი.
 ხოლო სცნა რა მეფემან ირაკლიმ ესე ვითარი სიმხნეჲ სძლისა
 თვისისა, მხიარულ იქმნა ფრიად და შეიყვანა ტფილისს დი-
 დისა დიდებითა და ზარბაზნისა სროლითა, და ღამესა მას
 ყოველსა ქალაქსა იყო ჩირაღოვანი.

ჟამსა ამას უკუდგა ყულარ აღასი გიორგი ერისთავი
 ქსნისა. ამას ზედა წარგზავნა მეფემან ძეი თვისი გიორგი და
 ლევან, რომელიცა შეიპყრეს და შთამოიყვანეს პყრობილად.
 თუმცალა მეფემან მიუტევა შეცოდებაჲ, გარნა მიულო ქსანი
 მიზეზითა ამით, რამეთუ ჰყვა მას ლეკთა მკედრობაჲ და არ- v 20
 ბევდა ქართლსა და აოხრებდა სოფლებთა, ვითარცა ავაზაკი.
 და მიუბოძა ქსანი ძესა თვისსა გიორგის, ხოლო ლიახვი
 იულონს.

ვინაჲთგან ლეკნი მარადის აოხრებდიან ქართლსა, ილო-
 ნისძია მეფემან და განაწესა ყოველთა სახლთაგან კაცისთავს
 ერთი რაოდენიცა იყვნენ სახლსა მას¹ შინა, რათა მსახურონ
 თვითოსა თვესა მამულსა მორიგედ წოდებული, და ეგრეთვე
 განაწყო თოფხანა მებრ რუსეთის კანონითა და განასწავლა
 თოფჩები, რომელიცა განაწყო ესენი ქიზიყის მოურავის შვილ-
 მან პაატამ. ესე განსწავლულ იყო მოსკოვს. და თვითცა მე-
 ფეი ძეებითურთ თვისით დაეწერა მორიგედ და იხდიდა თვი-
 თოსა თვესა. უკეთუ გლეხთა დაიყოვნიან, მაშინ იგინი წკეპ-
 ლასა შინა განივლიადიან რაოდენსაცა დღესა დაიყოქნიან, r 21
 ეგოდენ გზის, და უკეთუ თავადთა და აზნაურთა დაიყოვნიან,
 ეგოდენ დღე პატიმარ იქმნებოდნიან. ხოლო ესე ექმნა ქართლ-
 სა სარგებელ ფრიად მით, რ^ა თვით მეფემან რაოდენიმე გზის
 აოტნა ლეკნი, ეგრეთვე მეფის ძემ გიორგიმ რაოდენმე ღარ-
 თი-კარსა შინა, ეგრეთვე იორსა ზედა, და ლევანმანცა მისაქ-
 ცეველსა და ქიზიყსა შეიმოსა ფრიად ძლევა ლეკთა ზედა, და
 მგზავსადვე თვით მორიგენიცა აოტებდიან მარადის გამომსვ-
 ლელთა ლეკთა. ესრეთ იქმნენ შიშვნეულ ლეკნი, რომელ ვერ-
 ღარა სადა იკადრეს გამოსვლაჲ, და ესრეთ დამშვიდდა ქვე-

¹ ეს სიტყვა ზევიდანაა ჩამატებული.

ყანად, რომელ ღართის-კარსა შინა დიაცნი თჳნიერ მამაკაცი-სა ვიდოდნენ.

v 21 ხოლო წელსა 1779, ქკს: უფხ: არღარა ინება ხანმან ერევნისამან უსეინ ალიხან ხარკისა | მოცემად ქართველთა, რომლისა გამო წარვიდა მეფე მას ზედა. იქმნა მუნ ბრძოლაჲ, სადაცა მუნ მკნედ აღმოჩნდა მეფის ძე გიორგი. მუნ სძლო მეფემან ერევნელთა მკედრობასა, მოხარკე ჰყო და მსწრაფლ მოიქცა, ამაღ ვინაითგან იყო სამღურავი მეფისა შორის ირაკლისა და მეფისა შორის იმერთასა სოლომანისა. და ამან სოლომან მოიყვანა ძე ბაქარისა და ძის ძეჲ მეფისა ვახტანგისა, ალექსანდრე, შირაზით. ურჩ ექმნა უკჲ ძე თვისი მეფესა იმერთასა სოლომანს, რომელსაცა ეწოდა ალექსანდრე და რომლისა კიდე არა უვიდოდა სხუა ძეჲ, და მოვიდა მეფისა ირაკლისა წინაშე. ამან შეიწყნარა, პატივსცა და დააგო კვალად მამასავე თვისსა, რომლისა გამო ზავ ჰყვეს, და მეფემანცა სოლომან განუტევა ძეჲ ბაქარისა ალექსანდრე.

r 22 წელსა 1781, ქკს: უფთ: ჟამსა ამას მოვიდა თავრიზით მცბიერი ვინმე. ამან იჩემა გაკეთება ქიიმისა, რომლისა გამო უწოდეს შაჰზადად, და ოდეს ვერა რაჲ აღმოაჩინა მოქმედება თვისი, და სცნეს სიკბილი მისი, ამაღ შეჰამა თრიაქი და წარიწყმინდა თავი თვისი. შეედვა მწუხარებაჲ სახლსა მეფისასა სიკვდილისა გამო მეფის ძის ლეონისა. ხოლო წელსა 1782 ქკს: უო: გარდაიცვალა მეფე იმერთა სოლომან, და ჰყვეს მეფედ დავით ძეი გიორგისა, ბიძაწული მეფისა სოლომანისა. და მოკუდა ხანი ერევნისა უსეინ ყული, და ჰყო მეფემან ირაკლიმ ძე მასი ყულამანი ხანად; ვინაჲთგან ესე იყო გონება მსუბუქი, მოკლეს ესე ერევნელთა, სადაცა იძულებულ-
v 22 მან მეფემან წარგზავნა | მირზა გურგინა ენაკოლოფაშვილი, და ჰყვეს უმრწემესი ძეი უსეინ ალიხანისა მაჰმად ხან ხანად. და განამტკიცეს ესე ბრძანებითა მეფისათა ხანად ერევნისა.

წელსა 1783, ქკს: უოა: შევიდა მეფე ირაკლი საფარველსა, ქვეშე რუსეთისასა, რომელსაცა წარმოუგზავნა იპერატრიცამ ეკატერინამ ნიშნები სამეფო, გრამმატა და ორნი ბატალიონნი მკედრობაჲ, რომელნიცა შეიკრნენ უცვალებელითა პირობითა. და წარგზავნა კარსა რუსეთისასა ორნი ძენი თვისნი, ანტონი და მირიან. ამას ზედა განძვინდა ფაშა ახალციხისა სულეიმან ათაბაგი. აღუწოდა ლეკთა, და იყო ოჯრება ქართლისა. ჟამსა ამას მოვიდა ღიანარალ-პორუთიჩიკი პოტემკინი. ამან დაუტევა მეფესთან ღიანარალ-მაიორი სამაილოვი და თვით წარვიდა რუსე-

თადე. შეითქვნენ უკუშ ესენი | ქარსა ზედა და წარვიდნენ r 23
საქართველოდსა და რუსთა მკედრობითა. მიიწივნენ რა ურ-
დოსა, შუნ შეემთხვათ მცირენი მკედრობანი ლეკთანი, სადაცა
უქმნეს მათ მხედრობათა ქართველთა და რუსთა მცირედი
რადმე ვნებად, და მოკლეს პრინცი ლესსენ-რეინფელსიგისა¹,
პოდპოლკოვნიკი, ცოლის ძმაი პავლე იპერატორისა, პირვე-
ლისა ცოლისა მისისა. და მუნით, ვინაფთგან ვერლარა
განვიდნენ მდინარესა ალაზნისასა სიდიდისა გამო, უკუ მოიქ-
ცნენ, და წარვიდა სამილიოვიცა რუსეთად. ზანვრცნა უკუშ
ტყვენვად ახალციხით ლეკთაგან, სადაცა კვალად შეკრბნენ
უმეტეს ორი ათასისა მკედრობისა, მოვიდნენ და აღილეს
საქაშეთი დღესა დიდ ხუთშაბათსა ვნების კვირიაკისასა და
ტყვე ჰყვეს სახლეული დიასამიძისა. | სცნეს სურამს მყოფთა v 23
რუსთა და ქართველთა მყოფთა² მორიგეთა, მოეგებნენ ქა-
ლან. იქმნა მუნ ბრძოლა. მკნედ ბრძვეს ქართველთა, იძლვნენ
ლეკნი და ესრეთ შიშვნეულ იქმნენ, რომელ მტკვართა შიგან
შესრულნი მოიშთვნენ უმეტეს ათასისა კაცისა. მუნ დიაცმან
ერთმან ტყვეთაგანმან ქართველმან შეიპყრა შემპყრობი თვისი
ლეკი და მოიყვანა მკედრობასა შინა ქართველთასა.

კვალად შეკრბნენ ლეკნი და თათარნი და მოვიდნენ
ფხვენისს და ვინაფთგან მუნ ვერა რად³ ჰყვეს, უკუნ იქცნენ,
სადაცა მოხისს შეემთხვათ რუსნი და ქართველნი, და ძლევა
შეიმისეს ფრიად მათ ზედა და უკუნ იქცნენ სირცხვილეულნი.
ხოლო წელსა 1785, ქკს: უოგ: გამოვიდა ომარ ხან,
ავარელი ძეი ნურსალი ბეგისა (ესე იგი ომარ ხან ხუნძახის
ბატონი), გამოვლო იორი და ყარაია, განვიდა მტკვარსა,
მივიდა და აღილო ახტალა და მივიდა ახალციხეს. მუნით
შთამოვიდა, აღილო | ვახანი და ტყვე ჰყო სახლეულნი აბაში- r 24
ძისანი. შამსა ამას უკუდგა განჯაცა, და გამოყარნეს მოურ-
ნენი მეფისა და იბრადმ განისანი. განივლტო შუშით ძეი შა-
ვერდი ხანისა რაიმ ხან, რომელიცა მაშინ ჰყუა იბრეიმ ხანს
პყრობილად, მივიდა და იქმნა ხანად განჯასა შინა. ხოლო მოს-
რულმან იბრეიმ ხან განჯასა ზედა თხოვა შეწევნა მეფესა.
აღილეს კვალად განჯა და ჰყვეს ძეი შავერდი⁴ ხანისა ჯავად

¹ ამ სიტყვაში „რეინფელ“-ის შემდეგ წაშლილია „იხი“ და მიმატებულია „სიგისა“. ² ეს სიტყვა ტექსტში ზედაა და ტექსტის მიხედვით ³ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ჰაოეს“.

ხან, რომელიცა მაშინ ჰყუჟ მას პყრობილად. ხოლო ომარ ხან-
მაცა განვლო გოგჩა, მივიდა, მოაოხრა შამქორი და წარვიდა.

- წელსა 1786, ქკს: უოდ: მაშინ ნახჩევნელთა ჰყუჟს
შფოთი და გამოაძეს ნახჩევნით ხანი თვისი ქალბალი. იგი
v 24 მივიდა და ევედრა ხანსა ერევნისასა მაჰმადს, და მაჰმად ხან
ევედრა მეფესა, რათა შემწე ექმნას. მაშინ მეფემან წარავლინა
მუხრანის ბატონი, სიძე თვისი იოვანე მკედრობითა და ზარ-
ბაზნებითა. შეერთდენ ესენი ერევნელთა თანა, მივიდნენ
ნახჩევანს და იკვეთნენ. იძლივნენ ნახჩევნელნი და ევედრნენ
მკედრობასა ქართუელთასა, უკეთუ უკუნ იქცევიან ნახჩევნით.
კვალად ჰყოფენ ნახჩევნელნი ხანად თვისთა ზედა ქალბალის,
და პირობითა ამით მოიქცნენ ერევანს და ერევნით ქართლამ-
დე ძლევა შემოსილნი. აიყარა სრულიად ყაზახი¹ და წარვიდა
შუშის და შამშადილი-განჯასა. შემდგომად ერთისა წლისა
წარვიდა მეფე ირაკლი მკედრობითა რუსითა და ქართუშელი-
r 25 თა, რათა აჰყაროს ელნი თვისნი | და ხაშისა მელიქნიცა,
რომელთაცა აქუნდათ პირობაჲ მეფესა თანა. მიიწია რა გან-
ჯას, წარგზავნა მკედრობითა ძეი თჳისი იულონ. მიიწივნენ რა
ზეიბას, შეემთხუათ მათ მკედრობანი ყარაბაღელთანი. იძლივნენ
ყარაბაღელნი და მოსწყვიტნეს უმრავლესნი ყარაბაღელნი ქარ-
თუელთა. შემთხვევასა ამას მოვიდა ჩათარი განჯას რუსეთით,
სადაცა იხმეს მხედრობანი რუსთანი. არამედ უკუნ იქცა რა
რუსი, არღარა რაცხა მეფემან წარსულა ყარაბაღსა ზედა და
უკმოიქცა მეფე განჯით. და დაშთა ელნი აუყრელნი. და წარ-
ვიდნენ რუსნი წელსა 1787 ქკს: უოვ: ხოლო წელსა 1788, ქკს:
უოზ: მოკუდა კათალიკოზი ანტონი ძეი იასე მეფისა. ხო-
v 25 ლო მოვიდა რუსეთით ძეი ირაკლი მეფისა | ანტონი, რომე-
ლიცა ჰყვეს მუნ როსიას ეპისკოპოზად. ესე უკუშ გამოირჩიეს
და ჰყვეს კათალიკოზად წელსა 1789 ქკს: უოზ: წარგზავნა
მხედრობანი თვისნი განჯასა ზედა მეფემან. მივიდნენ შან-
ქორს, მოარბივეს ჩინგალი და აჰყარეს შამშადილი და მოიყ-
ვანეს. უკანასკნელ მეფეცა შთავიდა შამქორსა. მუნ მოვიდა
ფათალი ხან დარუბანდისა და მაჰმად ხან შაქისა. დაასკუნეს
წარსულაჲ სამთავე ყარაბაღსა ზედა ამად, ვინაითგან დაი-
ვიწყა იბრეიმ ხანმან კეთილობაჲ მეფისა ირაკლისა, რაოდენ
გზის განარინა იგი კელისაგან ფათალი ხანისა, და ანუ ვითარ

¹ ეს სიტყვა კიდებუა მიწერილი გამოტოვების ნიშნით.

შეჴე ექმნა ოდეს დაიპყრა¹ მან ყარაღალი და გილანი. ამათ შეიერთეს ჯავათხანცა, რომელსაცა ეპყრა კერძოი იბრეიმ r 26 ხანისა. გარნა ეგანრეზომა განზრახუასა მათსა უძლებ ჰყოფაი ფათალი ხანისა, და უკუნ იქცნენ თჳის თვისად.

ზარნა ძეი არჩილისა, ძმის წული მეფისა სოლომანისა დავით, იპოებოდა მაშინ გამოდევნილი მეფისა დავითისაგან და იზრდებოდა სახლსა შინა მეფისასა, ვინაჲთგან იყო ასულის წული მისი. იქმნა უკუჴე სამღურავი ორთავე მეფეთა შორის და შორის მეფისა დავითისა და დადიანისა გრიგოლისა იქმნა შური. და განვიდა მეფე დავით და მოსწეა ოდიში. შემთხუევასა ამას წარატანა მეფემან ირაკლიმ ძის ძესა თვისსა, ძესა გიორგისასა დავითს, ძეი არჩილისა დავით, რათა წარგზავნოს იგი ოდიშსა. და მან წარგზავნა იგი ოდიშს. იხილეს v 26 რა ოდიშელთა ძე არჩილისა, შეკრბნენ მის თანა. სცნა რა ესე მეფემან დავით, ამანცა შეიკრიბნა მხედრობანი იმერთანი და მივიდა ხუნწს. მაშინ ძის ძემანცა დავით ჰყო მოძრაობაჲ² სამძლვართა ზედა. ზემო იმერთა ჰგონეს კვალად ქართველთა რეცა სწადთ გარდასვლაჲ მუნ. ჟამსა ამას შინა სახლიცა წერეთლისა იყო ორგული მეფისა დავითისა. იკვეთნენ ხუნწს, იძლივა მეფე დავით და განივლტო ახალციხეს. შემდგომად შეი არჩილისა ჰყვეს იმერთა მეფედ და უწოდეს სახელი სოლომან მეორეჲ. და მეფე დავით მოვიდა მეფისა ირაკლისა წინაშე, და ამან დააგო მეფისა იმერთასა წინაშე, და ჰყვეს ზავი. ჰვალად მოვიდნენ ახალციხით შეყრილობანი ლეკთანი r 27 და დაეცნენ ძევერას, გარნა მეფის ძის ძე დავითმან სძლო მათ და განაბნივნა. იყო უკუჴე ხდომეა ლეკთაგან ახალციხით, და რყვნიდიან ქართლსა და სომხითსა, მით რამეთუ აღვიდნენ ძენი ერისთვისანი ახალციხეს და ზაქარია ციციშვილი სალთხუცესი დედოფლისა, მოვიდნენ და დაეცნენ კელთუბანს და წარტყვევნეს იგი.

ჰვალად მოუხდნენ გიზიყს კარელნი, სძლეს გიზიყის მოურავს ზაქარიას და მოსწყვიტეს სამასისა გიზიყელნი. მაშინ შეყრილობანი ლეკთანი ფრიადნი მოვიდნენ და დაეცნენ ყარაღაჯს, და მოკლეს გივი ამილახვრიშვილი³, სადაცა გორს⁴

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ყარაბალი“. ² „მოძრაობაჲ“ უნდა იყოს ალბათ. ³ ეს უკანასკნელი ოთხი სიტყვა კიდევუა დაწერილი გამოტოვების ნიშნით. ⁴ ტექსტში: გრს.

- v 27 მყოფნი მეფის ძენი იულონ ირაკლის ძე და ძის ძეი მეფისა იოვანე გიორგისა განვიდნენ. იქმნა უკუშე ბრძოლა ზედაველასა ზედა. მუნ მკნედ იყო მეფის ძის ძე იოვანე. იძლივნენ ლეკნი და წარვიდნენ სირცხვილეულნი, რომელნიცა იყვნენ მოყვანილ ერისთავის ძის მიხაილისაგან. ძვალად მოიყვანა არლუთაშვილმან მიქელამ ლეკნი, მოუძღვა, და წარიღეს გრწანისი; თუმცა და განვიდნენ მღევარნი ქალაქით, არამედ ვერლარა ეწივნენ. ძვალად მოუძღვა არლუთაშვილი მიქელა და მოსტყვენეს ყალაჩა, სადაცა წარიყვანეს უმეტეს ორასისა ტყვენი სომეხთანი. ძვალად შეკრბა ლეკთა და თათართა მკედრობა, მოვიდა და აღიღო რუსთავი, და მეფე იძულებული წარვიდა მათზედა, სადაცა წარგზავნა ძის ძეი თვისი დავით, რათა უყოს ზედა დასხმაჲ. ხოლო მან წარგზავნა
- r 28 გატეხილს კიდს ზევითი შეყრილობა თათართა, და მოარბივეს ჯავახეთი და მოვიდნენ გამარჯვებულნი ალაფითა დიდითა. და ლეკთა ამათ განვლეს ტყითა და წარვიდნენ მშვიდობით ახალციხეს, მით რამეთუ მეფემან არლარა ამჯობინა მისვლა ტყეთა შინა ლეკთა ზედა.

- წელსავე ამას 1789 ბრძანებითა მეფისათა მიუხდა მეფის ძის ძეი დავით ყარსსა ათასითა კაციითა და მოსტყვენა ინჯადარა, ფალდერქვან და ჯომუშლი, და იალაფეს უმეტეს ათასისა ტყვისა. მაშინ მოეწივით უკანა მკედრობაჲ დიდი თურქთა მძღვანელობითა ალიბეგისათა და მაჰმად ბეგისა, ძეთა ხათუნისათა. მუნ თვით მეფის ძის ძეი დავით იყო ფრიად მკნეთ, რომელმანცა კელითა თვისითა მოკლა თიქნისელი ხანი თო-
- v 28 ფითა, რჩქეული მკედარი თურქთა შორის. უკანასკნელ მოვიდა მას ზედა იშიყ ბეგ, გამოჩენილი მკედარი ყოველსა ყარსსა და ქურთსა ზედა, სადაც მეფის ძესა სცა მან შვიდი ხმალი, გარნა დაიცუა იგი ჯაქემან, ვინაითგან აქვნდა დაფარვით ტანსა ჯაქვი. უკანასკნელ მოკუდა ესეცა კელითა მეფის ძისათა. ესე იყო საკვირველი, რომელ ყრმაჲ წლისა ოცდასამისა და გამოუცდელი ბრძოლისა, ესრეთ იყო დღესა მას მკნედ, რომელ განაკვირნა ვითარცა ქართველნი და ეგრეთვე თურქნი. გარნა ბრძოლასა მას დაეფლა ცხენი ლიასა და გარდმოვარდა, გაექცა ცხენი, რომელიცა შეიპყრა და მოართვა გულ მაჰმადსა სარვანმან, ძემან შარიფისამან, და აღჯდა ძვალად-

მუნ მოსწყდნენ¹ ბრძოლასა წინაშე | მისსა ორნი ყრმანი ბე- r 29
პურის შვილები, რომელნიცა იყვნენ მკნენი მამაცი.—

კვალად მოუძღვა არღუთაშვილი მიქელა ახალციხით
ლეკთა, მოსტყვენა გაურარხი, სადაცა ეკუსთა საბარათიანოს
სარდალი დავით მკედრობითა თვისითა ღურნუკს. მუნ იძლივა
სარდალი, და მოკუდა მუნ უმეტესი ასისა და შეპყრობილ
იქმნენ უმეტეს ასისავე.—ზარნა შემოვიდნენ საგურამოსა შინა
ლეკნი უმეტეს ათასისა კაცისა, რომელნიცა განიყვნენ ორად:
ნახევარმან წარიღო ნახირი პირუტყვთა დედოფლის დარეჯა-
ნისა² ქალაქს მახლობელ, ავლაბრისა ხოჯა მელიქის საყდრის
გვერდიდამ, სადაცა ქიზიყს მყოფმან მეფის ძემან იულონ შეუკ-
რა იორი, განაბნინა ლეკნი იგი და მიუღო მათ ნატყუნავნი v 29
მათნი; და ნახევარმან აღიღო ფრეზეთი და წარვიდა საგურა-
მოივთ დალისტნად. მაშინ მეფის ძის ძემან დავითმან, მყოფ-
მან მატანსა შინა, მოიკრიბნა მკედრობანი ახმეტელნი ვიდრე
ას კაცამდე, შეუკრნა გზანი კინკრისა, სძლო მათ და მიუღო
ყოველივე ნატყუნავი და ტყვენი. ესრეთ შიშვნეულ იქმნენ³
ლეკნი, რომელ ოდეს იწყეს რა ლტოლვაჲ, ერთი მეორესა
პყრიდიან ფლატესა ზედა ილტოისასა, ვინ წინა უსწროს ურ-
თი ერთარს, რომელნიცა იყვნენ უმეტეს ხუთასისა. სისხლმან
მათ ლეკთა დახოცილთამან სრულიად შეღება წყალი იგი ილ-
ტოისა წითლად.—

იქმნა კვალად სამღურავი მეფისა სოლომანისა და დავი-
თისა. მაშინ დავითმან შემოიკრიბნა მცირედნი ლეკნი ახალ- r 30
ციხით, წელსა 1790, ქკს: უოშ:, სძლო მეფესა სოლომანს და
დაიპყრა კვალად იმერეთი. შემოკრიბნენ კვალად ოდიშარნი
და აფხაზნი მით, რა მანუჩარს დადიანისა ძესა აქუნდა ამას-
თან შეკრულებაჲ და ორგულ იყო ვითარცა ძმისა თვისისა
დადიანისა გრიგოლისა, ეგრეთვე მეფისა სოლომანისა. მხილ-
ველმან ამისმან მეფემან ირაკლიმ მიაშველა ძის ძე თვისი
იოვანე მეფესა სოლომანს. მაშინ მეფე სოლომან დამაგრებულ
იყო სახლსა წერეთლისასა, ვინაჲთგან წერეთელი პაპუნა და
ზურაბ იყო ორგულ მეფისა დავითისა. იქმნა ლოსიათხევეს
ბრძოლა. იძლივა მუნ მეფის ძის ძისა იოანესაგან | მეფე და- v 30

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ბრძოლნი“. ² ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „მა“. ³ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „რყვენი“.

ვით, რომელსაცა¹ ჰყუანდა უმეტეს ათიათასისა იმერნი, აფ-
 ხაზნი და ოდიშარნი, და ქართველნი არა იყვნენ უმეტეს
 ხუთასისა მით, რამეთუ ზარბაზანმან დასცა მათ ზარი. ამავე
 წელსა მეფის ძემან დავით შემოიკრიბნა კიზიყელნი, მოუხდა
 ბაიამათლოს და ფადარს და მოსტყუენვა. დღესა მას სამჯერ
 სძლო გამოსრულთა ლექთა მდევართა და მოვიდა გამარჯვე-
 ბული და ალაფითა სავსე. ხოლო ვინაითგან აქვნდა შური
 ხანსა განჯისასა ჯავადს ალი სულთნისა შამშადილსა ზედა,
 რომელიცა არა მორჩილებდა და ძმასა მისსა მაჰმად ხანს
 უკუდგა ჰლ ხანობასა მისსა, [აჰყა]რა შამშადილი და მოიყ-
 r 31 ვანა შულავერს. ხოლო მუნით მის|რულსა შამშადილადვე
 დაესხა მაჰმად ხან მხედრობითა, გარნა სძლო მან მაჰმად
 ხანს, და გარდა ამისსა მრავალ გზის იძლეა ვა ხანი, ეგ-
 რეთვე განჯელნი ალი სულთნისაგან, თუმცა და მრავალ
 გზის უკუ უბრუნა და მისცა მეფემან განჯელთა შამშადილი,
 გარნა არა ემონენ. ამად დაიცა დროჲ და მოუხდა ჯავად ხან
 განჯურითა² მელიქებისა³ მკედრობითა და მოსტყვენა შამ-
 შადილი, რომელსაცა ჰყვა უმეტეს სამი ათასისა მხედრობანი.
 მაშინ გარდაეშველნენ ყაზახნი, სადიცა შეკრბნენ ყაზახნი და
 შამშადინელნი უმეტეს არა სამასისა, სძლეს ჯავათ ხანსა და
 შეიპყრეს უმეტეს რვაასისა განჯელნი, და დაუშთა ჯავად ხანს
 v 31 თვისი ყოველივე ბარგი, ჯორი და აქლემი და განივლტო
 სირცხვილეული. ძვალად მოუხდა ბაიამათლოველთავე მეფის
 ძე ალექსანდრე და მოსტყვენა იგინი.

ხოლო გარდაიცვალა რა ქარიმ ხან სპარსეთს, და ზაქი
 ხანცა, ძმა მისი, მოკლეს სპარსთა ბარბაროზებისა და ტირა-
 ნობისათვის, რომლისა შემდგომად დაიპყრა სპარსეთი ალი
 მურათხანმან ზანდმან. და ოდეს გარდაიცვალა ესე, მაშინ გამო-
 ჩნდა ალა მაჰმად ხანად წოდებული, ძეი მაჰმად ასან ხანისა,
 გვარითა ყაჯარი, რომელიცა ჰყო საჭურისად ალიშამ, ძმის-
 წულმან ნადირისამან. ამან სძლო ჯათარ ხანს ზანდსა და
 r 32 დაიპყრა არაყი და მოვიდა აღრიბეჟანსა მუშკამბარსა | ზედა.
 მუნით აბირა მეფეს ირაკლის მეგობრობასა თვისსა ზედან
 და უკუნიქცა შირაზად, ამად ვინაითგან შირაზსა შინა იპოე-

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ჰყვა“. ² ტექსტში სწერია „განჯულ“, შემდეგ „ულ“ წაუშლიათ და მიუმატებიათ „ურითა“. ³ ამ სიტყვის ბოლო დაუწერიათ „ითა“, შემდეგ წაუშლიათ და ზემოდან დაუწერიათ „სა“.

ბოდა მაშინ ლუთვალი ხან, ძეი ჯათარ ხანისა. ესე გამოვიდა პირისპირ ამისსა, იქმნა¹ აბოხი შორის მხედრობასა ამისსა, რომლისა გამო განიბნივნენ მკედრობანი ლთვალი ხანისანი, და მივიდა ქირმანს². განვლო ხოჯამან, აღიღო შირაზი, წარვიდა და მოადგა ქირმანს და დაიპყრა იგი. განივლტო მუნით ლითვალი ხან; რომელმანცა განარღვია ერთი კერძოი მკედრობისა ხოჯასი, ვინაითგან იყო ესე ლითელი ხან ჟამსა ამას ესრეთ მკედარი და მენე, რომელ მსგავსი მისი ყოველსა შინა სპარსეთსა არა იპოებოდა. ხოლო მისრული | ბამს, შეიპყრეს v 32 ბამელთა და მოიყვანეს ხოჯისა წინაშე, რომელსაცა აღმოხადნა თუალნი.

მოიცალა რა საქმისაგან სპარსეთისა ხოჯამან, მოვიდა და მოადგა შუშის, მით რამეთუ არ ერჩიდა მას ხანი შუშისა იბრეიმ, გარნა ვერა აღიღო ციხე ესე. და მოვიდნენ ელნიცა ქართლისანი განლტოლვილნი შიშისაგან ხოჯასა. მაშინ ძენი მეფისანი იულონ და ალექსანდრე მიუხდნენ განჯას და მოსტყვენეს, რომლისა გამო განძვინებული ხოჯა წარმოემართა ტფილისსა ზედა. ჟამსა ამას ძეი არჩილისა, მეფე იმერთა სოლომან, იმყოფებოდა ტფილისსა შემწედ პაპისა თვისისა. პირველსა დღესა იკვეთნენ ველსა გრწანისისასა მეწინავენი სპარსთა | და r 33 ქართველთანი, სადაცა მეწინავეთა შორის იმყოფებოდა მეფის ძის ძეი დავით, წერეთელი ზურაბ და ამილახვარი ოთარ, მეხრანის ბატონი იოვანე და ქიზიყის მოურავი ზაქარია. დღესა მას მუნ იყვნენ ქართველნი, რომელთა ძლით იძლივნენ სპარსნი. ხოლო დღესა მეორესა, ვინაითგან იმერთა იწყეს ტყვევნა აყრილთა მათ მცხოვრებთა ტფილისისათა, არლარა უვიდოდა ორთავე მეფეთა მკედრობაჲ უმეტეს ათას ხუთასისა კაცისა. იქმნა ბრძოლა ველსა ზედა კრწანისისასა³. იძლივნენ ქართველნი და იმერნი, განივლტნენ მეფენი, და აღიღეს ტფილისი წელსა 1795, ქკს: უპგ:; და მიუღეს ყოველივე თოფხანაჲ მეფესა. დღესა ამას იყო მკნედ მეფის ძის ძეი იოვანე ესრეთ, v 33 უკეთუ იგი არა იპოებოდა მუნ, შეიპყრეს მცა მეფე ირაკლი. ხოლო მეფის ძემ დავითმა შთაყარა გევნა შინა საგუბრისათა ზარბაზანნი იგი, რომელიცა აქვნდა მას თაბორის კერძო, რა-

¹ ამ სიტყვის შენდევ ტექსტში წაშლილია „ბრძოლა“. ² ამ სიტყვაში ასო „მ“-ს ნაცვლად სწერია „შ“. ³ ტექსტში „კრწანისისისასა“.

თა არა დაუშთეს სპარსთა, და ესრეთ განარინა¹. აღიღეს ტფილისი და მოწვეს, და თვით მეფე განივლტო მთიულეთს. დაჰყო უკუშე ხოჯამან რვა დღეი სოღალულს. მუნით აღიყარა და შთავიდა მულანსა და მუნით წარვიდა ხორასანს ზედა. მაშინ მოვიდა ორი ბატალიონი შემწედ რუსეთისა მკედრო-ბათაგანი.

- იხილეს რა² ლექთა უძღვრებაჲ ქართველთა, შეკრბნენ უმეტეს ათას ხუთასისა, მივიდნენ ნორიოს, გარნა იძლივნენ
- r 34 ფრიად მოურავისაგან მათისა ზაალ ენდრონიკაშვილისაგან, რომელიცა იყო სიმკნითა აღმოჩენილ ყოველსა საქართუშე-ლოსა შინა. მუნით განვლეს დიღომი, ავლეს დიდგორი და მივიდნენ კოთელიას. მუნით წარმოსრულნი მოვიდნენ და დაეც-ნენ იედიბოლუქსა ზედან დემურჩიასანსა. მაშინ მეფის³ ძის ძეი დავით იმყოფებოდა ბორჩალოსა შინა. სცნა რა მან, მოკრიბნა ბორჩალოველნი ვიდრე ას კაცამდე, ეწია იედი-ბოლუქსა, სძლო მათ და მიუღო ყოველივე ნატყვენავი. ეს-რეთ შიშვნეულ იქმნენ ლეკნი, რომელ მოიშთვნენ მტკუარსა-შინა უმეტეს სამასისა. და დღესა მეორესა შემოვიდა ტფილისს
- v 34 გამარჯვებული, რომელმანცა შემოიტანა ჯოროთა ზედან აღკი-დებული საპალნითა თავნი ლექთანი. ამას ზედან განზხდნენ ტფი-ლისელნი და იწყეს კვალად აოხრებულისა ქალაქისა შენებად. და იბრეიმ ხან მოვიდა შუშისა განჯასა ზედა, ვინაითგან ხანი განჯისა იყო მიზეზ აოჯრებისა ყარაბაღისა და ტფილისისა. სთხოვა მეფესა ირაკლის შეწევნაჲ, რომელმანცა წარუვლინა ძეი თვისი ალექსანდრე და ძის ძეი დავით. მივიდნენ ესენი განჯასა ზედა, აღიღეს ქალაქი და მოწვეს, და რაოდენ გზის გამოვიდოდნიან ციხით განჯელნი, ეგოდენ იძღვოდნიან, სადაცა ფიცხელად ბრძოდნიან ქართველნი, რომელ სიმკნესა მათსა
- r 35 განკვირებულ იყვნენ ყარაბაღელნი და ლეკნი. უკანასკნელ შთავიდა თვით მეფე ირაკლიცა, გამოართვა ყოველნივე ტყვე-ნი საქართველოსანი დროსა ხოჯასასა ტყვექმნილნი უმეტეს ათასისა, ზავ ჰყვეს განჯელთა თანა და უკუნ იქცა.—

შამსა ამას მოვიდა მკედრობაჲ რუსთა მძღვანელობითა უვალერიანე გრაფ ზუბოვისათა. ამათ დაიპყრეს დარბანდი,

¹ ტექსტში „განარინეს“. შემდეგ ბოლო „ეს“ წაუშლიათ და ზემოდან დაუწერიათ „ა“. ² ტექსტში უკანასკნელი ორი სიტყვა ორჯერაა გაჟეორებული. ³ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია „ძე“.

შამახია, ბაქი და სალიანი წელსა 1796, ქსა: უბდ: მამინ აღა მაჰმად ხან ხოჯაჲ იპოებოდა ხოროსანს დაპყრობისათვის მისისა, რომელმანცა აღიღო მამათი და ტყვე ჰყო ძის ძეჲ ნადირისა შარუხ და მიუღო უმრავლესი ნაქონები. უკანასკნელ მოიკლა ესეცა. ხოლო ზუბოვმანცა წარმოგზავნა მკედრობითა ღიანა-რალ-მაიორი კორსიკოვი. ამან | დაიპყრა განჯა; მუნ დაუტევა v 35 მცირედი მკედრობაჲ და მოვიდა თვით ტფილისსა მხედრობითა. წელსა ამას გარდაიცვალა ეკატერინა იპერატრიცა, და იქმნა ძე მისი ჯელმწიფედ პავლე. ამან უკუნ აქცივნა ყოველნი მკედრობანი რუსეთისანი რუსეთადვე. ოდეს მოიცალა აღა მაჰმად ხან საქმისაგან ხორასნისა, წარმოემართა და მოვიდა შუშის. სცნა რა იბრეიმ ხანმან მომავალობა მისი, განივლტო სახლეულითურთ თვისით ბელაქნად, და აღა მაჰმად ხანმან დაიპყრა ციხე. მუნ მოიკლა ესე მონათა თვისთაგან წელსა 1797 ქს: უბე: და უკუნ იქცნენ სპარსნი თვისთვისად. წელსა ამას იქმნა მეფე ირაკლი უძლებ წყლის მანკიერებითა. ჟამსა ამას | შთამოვიდა ომარ ხან, მოწვა ველის ციხე და მუ- r 36 კუზანი და უკუნ იქცა და შთავიდა შაქად. და მეფეცა ირაკლი გარდაიცვალა წელსა 1798, ქს: უბე:—

და იქმნა მეფედ ძე მისი გიორგი. ჟამსა ამას მოვიდნენ კვალად შეყრილობანი ლეკთანი და დაეცნენ კრცხინვალს და ვერა რაჲმე ჰყვეს. გარნა უკუნ იქცნენ რა, შემთხვათ მეფის გიორგის ძე იოვანე დირბს, და იძლიენენ მათგან. მუნ მოიკლა ბრძოლასა შინა წინამძღვანი ლეკთა ჩინებული ალი ფოლადად წოდებული. წარმოიშვა კვალად სამდურავი შორის ქართლისა და ყარსისა. მაშინ წარგზავნა მეფემან გიორგიმ ძენი თვისნი დავით და იოვანე, მიუხდნენ ყარსსა, მოსტყვენეს გარემონი ყიზილ ჩახჩახისანი, | გარნა გამოვიდა მკედრობითა დიდითა v 36 ალი ბეგ, და იძლივა ქართველთაგან ოსმალნი ესრეთ, რომელ უმეტეს ორისა ალაჯისა სდევნეს ქართველთა ოსმალთა ჯოცითა და ჭერითა. და შემოიქცნენ ქართველნი ალაფითა დიდითა მძლეველნი თურქთანი. ჟამსა ამას იყო ყეენად ბაბახან, ძნისწული აღა მაჰმად ხანისა, და ვინაითგან ესე აწვევდა¹ მეფესა გიორგის მონებასა, ამაღ იძულებულმან შეიტანა თავი თვისი მონებასა ქვეშე იპერატორისა² პავლე პირველი-

¹ ტექსტში: „აწვევდა“. ² ტექსტში: „იპერატორისა“. შემდეგ უკანასკნელი „სა“ წაუშლიათ.

სასა. ხოლო ამან წარმოუგზავნა დესპანი და სამეფო ნიშანნი, და ერთი პოლკი იეგირისა, და შემდგომად მოვიდა ერთი პოლკიცა მშკათირისა. კვალად შთამოვიდა ომარხან ავარელი
 r 37 ბირეებითა იბრეიმ ხანისათა და დაიბანაკა | კიდეა ალაზნისასა. მუნ მივიდა მეფის ძე ალექსანდრე, ვინაიფთვან იყო ურჩი მეფისა. წარმოვიდნენ და მოვიდნენ პირისპირ ნიახურისა. მუნ ეკვეთნენ მეფის ძე იოვანე და ბაგრატ კახთა მხედრობითა და ექვსასისა რუსითა, და რაოდენ იყვნენ¹ თვით მკნედ, ეგოდენ მკედრობანი კახთანი. იძლივნენ ლეკნი და მოსწყდნენ უმრავლესნი, რომელიცა შეყრილობა ესე იყო ვიდრე ათათასისა² კაცადმდე. და უკუნ იქცნენ სირცხვილეულნი, შთავლეს იორი, მიუხდნენ განჯას, გარნა მუნცა იძლივნენ. და მეფე გიორგიცა გარდაიცვალა წელსა 1800, ქკს: უჰმ: დეკემბრისა 28 დღესა, და დაფლეს მცხეთას სამარხოსა მეფეთასა. —

ხოლო შემდგომად მისსა ჰყვეს გამგედ და მართებ-
 v 37 ლად | ქართლისა პირმშო ძე მისი დავით ბრძანებითა იპერატორისათა, ვინაიფთვან ჯერ იყო მეგრ ტრაქტატითა, ესე იგი ალთქმისა პირობითა, დადებულითა შორის ეკატირინასა იპერატრიცისა და მეფისა ირაკლისათა, რათა ბრძანებითა რუსეთისა³ კარისათა დაიდრგინებოდეს მეფე. ამან იწყო მართვად ქართლისა ფრიად გონიერად, ვინაიფთვან იყო ესე აღზრდილი მეცნიერებასა შინა, ვითარცა საღმთოთა და ფილასოფიათა, ეგრეთვე სამკედროსასა შინა, ვინაიფთვან უწყოდა მან ვითარცა კანონი სამოქალაქოი და სამკედრო აზრისა, ეგრეთვე ევროპისაცა⁴. გარნა ვინაიფთვან იყო ესე დავით ფრიად დედათა მოყვარე, ესე შეაცთუნა თანა აღზდილმან
 r 38 მისთანა | მთავარ-დიაკონმან ეგნატემ, ონისიმეს ძემან, მარტყოფელმან, რომელიცა იყო ფრიად ფილასოფოს, და ესწავათ ერთადცა ამას და დავითსა, რომელიცა იყო ფრიად მისანდო მისი. ამან მოიბირა და შეაუღლა ქალსა სომხისა მოქალაქისასა აღა ტერსიმონაშვილის ასულსა ზედა ელენეს, რომლისა გამო გულნაკლულ იქმნენ ვითარცა ძმანი, ეგრეთვე ჩინებულნიცა ქართველთანი. და მხედველი ამისი დავით იქმნა მცირე რაი მწუხარებისა გამო ცნობა ვნებულ. ამან მიუღო ქსანი

¹ ტექსტში: იყვნეთ. ² ტექსტში: ათი თასისა. ³ ტექსტში: „რუსეთისათა“, „თა“ წაშლილია. ⁴ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: „ცა. ამან ანიჭნა“.

ძმასა თვისსა ივანეს და ბაგრატს და ლიახვი და გვერდის-ძი-
რი ბიძასა თვისსა იულონს და მიცა კვალად ქსნის ერისთ-
ვიანთა, რომელიცა აქვნდათ გამორთმეული ორმეოცსა წელსა
მეფისა ირაკლისაგან¹, | ერთგულებისა გამო მათისა, რამეთუ v 33
აქუნდათ ფრიადი შეკრულებად მასთანა და ერთგულება, და
მოელოდა მეფობისა დამტკიცებასა როსიით. ამან განაახლა
შუა თვალი გატეხილის ხიდისა, რომელიცა შთასკრა ალა
მაჰმად ხანმან მოსვლასა თვისსა ტფილისს. გარნა გარდაიცვა-
ლა მყის პავლე პეტრეს ძე წელსა 1801 ქკს: უბთ: და ვერ-
ლარა სრულ იქმნა საწადელი მისი, ვინაითგან იპერატორმან
ალექსანდრემ, ძემან პავლესმან, წარმოგზავნა ლიანარაღ-ლეი-
ტენანტი კოროინლი. მაშინ მკედრობანიცა რუსთანი უმეტეს
ათის ათასისა შემოსურულ იყვნენ ქართლში. მოვიდა იგი. მა-
შინ ორგულ ექმნენ მეფის ძეს დავითს რა|ოდენნიმე მახლო- r 39
ბელნი თვისნი ბირებიტა კნორინლისათა, რომელმანცა აღუთქ-
ვა მათ სასყიდელი დიდი. ზ საკვირველი, რომელ თვით მათ
იწყეს უკანასკნელ სარჩელად რუსთა ზედა, და ხადოდენ
თავსა თვისსა ახლად იუდად, ვინაითგან შესცდნენ იგინი
ვერცხლისათვის, გარნა ვერა რად მიიღეს სასყიდელი და
იქმნენ საკიცხველ ყოველთაგან. ამან განაწესა მეგრ კანონისა
მათისა, ვითარცა მას სწადდა, ყოველივე კანონი სამოქალა-
ქოდ და უკუნ იქცა რუსეთად. ხოლო წელსა 1802 მოვიდა
კვალად კნორინლი, აფუცა ერნი ერთგულებასა ზედა როსიისასა,
რომელთა შეკრებულთა სიონსა შინა | შემოახვია მკედრობად. v 39
და ქართველთა შიშვნეულთა ჰყვეს ფიცი მსწრაფლ. და მოას-
ვენა ჯვარი იგი წმინდის ნინაასი წელსა 1802, ქკს: უუ:,
რომელიცა მოიპარა და წარიღო არშას ციხით რუსეთად
მთავარ-ეპისკოპოზმან რომანოზ, არაგვის ერისთვის ძემან.
ხოლო აწ კვალად მოსცა იპერატორმან ალექსანდრემ ქარ-
თველთავე. დაუტევა მუნ კავალინცკი განმგედ და თვით უკუნ
იქცა რუსეთადვე.

კვალად აღდგნენ ლეკნი და იწყეს ტყუშნვა ქართლისა,
დაესხნენ ორგზის ქარელსა და მოსწყვიტნეს მრავალნი მუნე-
ბურნი. კვალად მიუხდნენ და წარტყუშნვეს ყულ-ქცეული, ეგ-
რეთვე ქენფერი და მსგავსისავე სახითა კახეთითცა წარიღეს
მელაანი. | კვალად შეკრბნენ ქარელნი, მოვიდნენ და წარიღეს r 40

¹ ეს ორი სიტყვა ტექსტში კიდევუა გატანილი.

ივრით ცხვარი თუშთა ვიდრე ოცდა ათი ათასამდე, რომლისა
გამო გამოსცვალეს კნორინდი. და ნაცვლად მისსა¹ განაწესეს
ლიანარალ-ლეიტენანტი ციციშვილი პავლე დიმიტრის ძეი,
რომლისა მამა დროსა ვახტანგ მეფისასა გარდასრულ იყო
რუსეთად. კაცი ესე იყო გონება ვნებულ და ცნობა მიხდილ,
ვინაითგან გუართა ამათა შორის ზოგად არა იშვით არს ესე
სენი. ესე მოვიდა წელსა 1803 ქკს: უჟა: ჟამსა ამას იყვნენ
ძენი ქართველთ მეფისანი მიწოდებულნი როსიად. იწყეს რა
მათ მზადებაჲ, არამედ დაესხა ღამე ვითარცა ავაზაკსა ზედა
v 40 და წარგზავნა რუსეთად. | შემდგომად ამისა შეუსივა მკედ-
რობანი ლიანარალ-მაიორისა² ლაზარევიტურთ დედოფალსა
ციციშვილის ასულსა მარიამს, მეუღლესა მეფის გიორგისასა,
რათა იძულებით და გამოთრევით წარგზავნოს რუსეთსა. იქმნა
მუნ შფოთი, სადაცა რუსთა დაკოდეს ფრიად კრძლითა ორსა
ადგილსა მკლავსა შინა დედოფალი მარიამ, და ამ შფოთსა
შინა მოკუდა ლიანარალ-მაიორი ლაზარევი ხანჯლითა, რომ-
ლისა არა სადა ცხად იქმნა მკვლელი მისი, და დედოფალი.
დაკოდილი ბრალეულ ჰყვეს, რეცა მან მოკლა იგი, და შვი-
ლებითურთ თვისით წარიყვანეს რუსეთად, რომლისა კვრეტა
r 41 მკვრეტელთათვის იყო საზარო. და დაპატიმრეს მონასტერსა
შინა ბელილოროდისასა, ვინაითგან ციციშვილმან დასწამა
სიკუდილი³ მისი. ხოლო დედოფალი დარეჯან დადიანის ასუ-
ლი, მეუღლე მეფისა ირაკლისა, დაშთა უძლებობისა გამო
ტფილისსა.

ხოლო ამან ციციშვილმან წარგზავნა მკედრობაჲ ბელა-
ქანსა ზედა, და მოწვეს ბელაქანი, გარნა მაშინ ვერა აღვირ
ასხა⁴ ლექთა კადნიერებასა მათსა, მით რამეთო მოვიდნენ
ქარელსა და მოსწყვიტნეს რუსნი უმეტეს ასისა, ეგრეთვე
წარილეს ჩივაძიანთ კარი და წარასხეს უმეტეს ასისა ტყვისა.
კვალად ბელაქნის მახლობელ წარილეს რუსთა ცხენნი უმეტეს
ხუთასისა და ეგრეთვე მახლობელ ქალაქისა წარილეს უმეტეს
v 41 ოთხასისა | ცხენი. და იყო მრავალი ვნება ლექთაგან. ძვალად
სიფიცხითა და ბოროტებითა ციციშვილისათა ვნებულ იქმნენ
უმრავლესნი თავადნი და აზნაურნი კახეთისანი და წარვიდნენ

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: „ჰყვეს“. ² ამ სიტყვის შემდეგ
ტექსტში წაშლილია: „ლაზარევისა“. ³ ტექსტში სიკუდილილი“. ⁴ ტექსტში და-
წერილია ჯერ „ასხეს“, შემდეგ „ეს“ წაშლილია და ზემოდან დაწერილია „ა“.

სპარსეთად; ეგრეთვე მეფის გიორგის ძე თეიმურაზცა, ვნებულ-
ლი ციციშვილისაგან, წარვიდა სპარსეთად. და ჟამსა მას იქმნა
მომსვრელი სენი ყოველსა საქართველოსა შინა, რომლისა გა-
მო შეედვათ ფრიადი სრუად. ხოლო დედოფალი დარეჯანცა¹
წარიყვანეს როსიად. და ოდეს ლეკთაგან იყო ოხრებაჲ ქართ-
ლისა, მის გამო ჯეროვნად რაცხა ციციშვილმან შენობაჲ
წალკისა, რათა ამით აღვირ-ასხას ლეკთა, და დაასახლა მუნ
რაოდენიმე მოსახლენი. ხოლო მოვიდნენ ლეკნი და წარასხეს
ტყვედ ყოველნივე. ამას ზედან განრისხებულმან ციციშვილმან
წარგზავნა | მხედრობაჲ საკირესა, სადაცა იდგნენ ლეკნი. იქმნა r 42.
ბრძოლა მათ შორის, სადაცა იძლიენენ რუსნი, და მოსწყვიტ-
ნეს მრავალნი და დანაშთნი მოვიდნენ ტფილისსა. კვალად
მოვიდნენ ლეკნი და წარტყუშნეს ნიჩბისი. კვალად მოვიდნენ
სოღანლუხს და წარტყვენეს უმეტეს ორასისა რუსნი. ხოლო
არაოდეს მოიხსენების², და ვერცა დაიტევს ისტორიაჲ ესე,
თუ ვითარი ოხრება იყო ლეკთაგან საქართველოსა შინა.

და წელსა 1804, ქკს: უებ: შეიკრიბნა ამაჲ მკედრობანი
და მოადგა განჯას. ვერ წინა-აღუდგა ხანი განჯისა ჯავად
ამად, რომელ არღარა იპოებოდა მუნ უმეტეს ხუთასისა მე-
თოფე მომსვრელისა გამო სენისა, ვინაითგან მათცა შეედვათ
სენი, და აღწყვიტნა მრავალნი მუნ მცხოვრებნი | ქირმან. v 42
ამისა გამო აღიღეს უკვე მიტევებითა განჯის ციხეჲ რუსთა,
სადაცა მიტევებასა ზედან მოსწყდნენ უმეტეს ხუთასისა სალ-
დათნი. განძვინებულთა სალდათთა და ტკინვეულთა ქართველ-
თა განჯელთაგან რადცა უსამართლოება იხმარეს თვისითა
მეზობელთა ზედა ჟამსა მოსელისა აღა მაჰმად ხანისასა, მოს-
წყვიტნეს უმრავლესნი მცხოვრებნი განჯელთანი, მოსრნეს
დედა-წულნი და იავარ ჰყვეს ნაქონები მათი. ეჰა უუსჯულოე-
სი! რომელ ტირანმან³ ციციშვილმან ჰსცა ნება მხედრობათა
შებილწებისათვის ტყვეთასა, ხოლო თვით ექმნა მაგალით უს-
ჯულოსა ამის განზრახუასა, მით რამეთუ პირველმან შეაბილ-
წნა სახლეულნი ხანისანი. | ხოლო ამაჲ წელსა წარგზავნა ია- r 43.
ნარალი გულაკოვი დასასჯელად ქარელთა. მიიწია რა ზაქა-
თალას, იძლივა გულაკოვი ქარელთაგან, რომელიცა თვით
დასჩეხეს ხრმლითა, და მოსწყდნენ უმრავლესი მხედრობანი

¹ ეს სიტყვა ტექსტში ზემოდანაა ჩაწერილი. ² ტექსტში: მიხსენების.

³ ტექსტში: ტირიანმან.

- მისნი და ესრეთ შიშვნეულ იქმნენ, რომელ უმეტეს ხუთასისა რუსნი გარდასცვივნენ კლდესა ზაქათალისასა და მოსწყდნენ, გარნა დაშთა უვნოდ იანარალი ყაფლანიშვილი დიმიტრი, მეორე მძღვანი ამა რუსთანი შემდგომად გულაკოვისა, რომელ იგიცა გარდავარდა კლდესა მას. ხოლო გაზაფხულსა წელსა ამასვე წარვიდა ციციშვილი ერევანსა ზედა, დასაპყრობელად ქალაქისა მის. მიიწია რა ეჩმიძინსა, მუნ შეემთხვია
- v 43 ძე ყეენისა აბაზ მცირედითა | მკედრებითა. თუმცა ღა წარმოიშუა მათ შორის მცირერი ბრძოლაჲ, გარნა უძალო ქმნილნი სპარსნი გაეცალნენ და მივიდნენ გარნისსა, ხოლო ციციშვილიცა განვიდა ზანგისა მდინარესა და მოადგა ციხესა ერევნისასა. მცნობმან ამისმან ყეენმან ბაბახან მოირთო ძალი, მოვიდა გარნისსა ზედა. ჟამსა ამას დაემშა მხედრობა ციციშვილსა, წარგზავნა მან მანტრეზორი მაიორი ორასითა მხედრობითა და ერთითა ზარბაზანითა ბანბაკად, რათა მოართვას მან მუნით აზულაჲ. სცნა რა ყეენმან, შეუყენა უკანა მეფის ძე ალექსანდრე ათასითა მხედრებითა სპარსთათა, რომელიცა ეწია მას მახლობელ დარბაზისა, და მოსწყვიტნა სრულიად მანტრეზორი-მაიორითურთ, მიუღო ზარბაზანნი
- r 44 და | მივიდა წინაშე ყეენისა. ამად პატივ სცა მას ყეენმან და ანიჭნა საბოძვარი დიდი. შემდგომად რაოდენისამე დღისა წარმოიშუა ბრძოლაჲ შორის ციციშვილისა და ბაბახანისა. იძლივა ციციშვილი ესრეთ, რომელ გამოიპარა ღამით მცირედითა მით მხედრებითა, რომელნიცა გარდაურჩნენ სპარსთა გელთაგან ბრძოლასა მას. ხოლო ამათ არღარა შეუდგა უკანა ბაბახან, ვინაითგან სცნა ორგულებაჲ სპასპეტისა თჯისისა სულეიმანისაგან, რომელსაცა სწადდა სიკუდილი მისი იდუმალ. და წარვიდა ყეენი თერანად. ხოლო ციციშვილიც მოვიდა თბილისს.

- მაშინ ძეი მეფისა იულონ ლტოლვილი რუსთაგან შეიპყრეს ულევის, და ფარნაოზცა კახეთით მისრული ყაზახად
- v 44 შეიპყრეს ყაზახელთა და მიიყვანეს წინაშე ციციშვილისა, და მან წარგზავნა იგინი როსიად; პირველი უკმვე დააყენეს ტულსა, ხოლო მეორე ვარონიშს. და შემდგომად თჯითცა ციციშვილიცა შთავიდა განჯას.—

ხოლო წელსა 1805 ქკს: უყვ: მოვიდა ბაბახან არღაველს; შიშვნეული მისგან ხანი შუშისა იბრეიმ შევიდა საფარველსა ქვეშე რუსთასა, სთხოვა ციციშვილს მხედრობაჲ და-

საცველად ციხისა თვისისა, რომელმანცა მისცნა ხუთასნი მკედრობანი რუსთანი. მოვიდა ბაბახანცა არეზსა ზედა. მუნით წარგზავნა ძე თვისი აბაზ საქართუშელოსა ზედან არა ძლიერითა მკედრობითა. მოიწივნენ რა თართარსა, წარგზავნა ციციშვილმან ათასნი უკმე რუსნი კარეგინისა პოლკოვნიკისა მძღვანელობითა. შეიმთხვენენ ქურაგსა. იძლია კარეგინი, რომელმელ კნილა გარდაურჩა ოცდაათითა სალდათითა, და თვითცა დაჰკოდეს კარეგინიცა. ჰსცნა რა ესე ციციშვილმან, წარვიდა ოთხი ათასითა მხედრებითა მას ზედან, გარნა სპარსთა გარდავლეს ზემო გზად და რუსნი დაუტევეს ქვემოსა გზასა ზედან. მოვიდნენ განჯას და გარდაასახლეს მუნით მცხოვრებნი განჯელნი მახმედიანნი, რომელიცა წარგზავნა თავრიზად, ხოლო თვით მიიწია შამშადილსა. თუმცა და სწადდა მისვლა თბილისსა ზედან, გარნა არა იქმნა სრულ საწადელი მისი, მით რამეთუ მოკრთო ბაბახანისაგან, მამისა თვისისა, ბრძანებაჲ უკუნ | ქცევისათვის. შეელო მან აღსტათად ვიწროსა მას კალ-
 თასა მთისასა. დახვდნენ მუნ ყაზახნი და ფრიად ენება მის-
 ცეს სპარსთა. ხოლო ბაბახან უკუნ იქცა გილანად, ამად რომელ რუსთა მხედრობანი განვიდნენ გილანად მძღვანელობითა ღიანარალ ზავალიშინისათა. გარნა მისვლადმდე ბაბახანისა მუნ, იძლივნენ გილანელთაგან რუსნი და ლტოლვილნი მუნით ნავითა მოვიდნენ მახლობელ ბაქუდისა.

ხოლო წელსა 1806, ქკს: უედ: განვიდა ციციშვილი მტკვარსა მხედრობითა, ჩავლო შირვანი და მივიდა ბაქუს. საწადელი მისი იყო ესრეთ, რათა დაიპყრას ბაქუი და მუნით გამოიტანოს აზულად ასტარხნით შესაწევნელად საქართუშელოსა შინა|მყოფთა მხედრობათათვის, ვინაჲთგან 'ვერ კმა
 უყვეს¹ აზულისა მიცემითა ქართუშელთა რუსთა, და მისრულ-
 მან მახლობელ ბაქუისა დაიბანაკა ერთსა ფარსანგსა და მიუ-
 წერა² ხანსა ბაქუსასა ჰუსეინს, რათა მან მოართვას კლიტეჲ ქალაქისა. რაოდენ ევედრა ხანი, რათა არა დასდოს ესევეითა-
 რი სირცხვილი, რომელიცა სირცხვილად აღუჩნდა ხანსა მოართმეჲა ქელითა თვისითა კლიტისა, და არა თანხმა ექმნა ციციშვილი, და უკანასკნელ მიუწერა ხანმან: „ვინაჲთგან ვი-
 შიშვიო და არა ძალ მიცს მოსვლად მხედრობისა თქუშენისა,

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: აზლუს. ² ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: ბაბა.

v 46 ამაღ გთხოვ მოვედ შენ ორითა¹ უკმე კაციტა მახლობელ
 ციხისა, | და მეცა მოვალ ორითა მონითა ჩემითა, და შემთხ-
 ვევასა² ურთიერთისასა მოგართვამ კლიტესა“. ვერ სცნა უგუ-
 ნურმან მცბიერობაჲ ხანისა და მსწრაფლ წარვიდა ორითა
 ყაზახითა ხანისა კერძ. ხოლო ხანიცა მოვიდა ორითა მონითა.
 გარდახდნენ ორნივე ცხენითა, უაბორეს ურთიერთსა. მოართვა
 რა ხანმან კლიტეჲ, მაშინ მათ ორთა ამათ მონათა სტყორცეს
 თოფი ციციშვილსა და მოკლეს და მისთანა მოკლეს ერისთვის
 შვილი ელისბარცა ძე ალაბაბასი, და წარკვეთეს თავი და
 წარუგზავნეს ბაბახანს. ხოლო მხედრობანი რუსთანი, რომელ-
 ნიცა იყვნენ³ ბაქუსა, განვიდნენ ყიზლარად ზღვითა.

r 47 და შემდგომად ნაცულად ციციშვილისა წარგზავნეს სა-
 ქართუშელოს მართებელად გრაფ ივან | ვასილიჩი ლუდოვიჩი
 ფერთმაშალი. ვინაჲთგან შორის რუსთა და თურქთა იყო
 ბრძოლაჲ, ამაღ გრაფ გუდოვიჩმა მოიკრიფა სრულიად რუსთა
 და ქართუელთა მკედრობაჲ, მივიდა და მოადგა ჯავახეთს
 ციხესა ახალქალაქისასა. მიუდგეს რუსთა კიბენი და ლამოდნენ
 გარდასვლასა ციხესა შინა. განმხდნენ თურქნი, აოტნეს რუს-
 ნი მეციხოვნეთა და მოსწყვიდნეს ვიდრე ხუთასადმდე, და
 ოდეს ვერ უძლო დაპყრობაჲ ციხისა გუდოვიჩმან, უკუმოქ-
 ცეული მოვიდა ალგეთად. და ამავე წელსა 1807 მოერთუა
 ანბავი ნესვეტაევისა ღიანარალ-მაიორისაგან ყარსით, რომე-
 ლიცა წარეგზავნა გუდოვიჩს ოთხითა ათასითა მხედრებითა
 ყარსსა ზედან, ვითარმედ იძლივა იგი უსუფ-ფაშისაგან, და
 v 47 ძლეული მისგან | შეივლტო მცირედითა გარდარჩომილითა მხედ-
 რობითა ციხესა გუმრისასა, და სთხოვა შეწვენაჲ. წარვიდა
 ლუდოვიჩი; მიიწია რა არფაჩაჲს, მუნ წარმოიშვა ბრძოლაჲ
 შორის თურქთა და რუსთა. იძლივნენ თურქნი და უსუფ ფა-
 შაჲ და მივიდნენ ყარსს. ხოლო ლუდოვიჩი მოვიდა ტფილის-
 სა, თუმცალა თურქთა სწადდათ კვალად ბრძოლაჲ, მაგრამ
 მოერთვა უკუმე ანბავი უსუფ ფაშასა აღრეულეებისათვის
 კოსტანტინეპოლისა ენგიჩართაგან, რომელთაცა მოკლეს სულ-
 თან სელიმ მესამე და ნაცულად მისსა ჰყვეს სულთანად ბიძა-
 წული მისი მუსტაფა ძეი ჰამადისა. და შემდგომად ექუსისა
 თვისა მოკლეს იგიცა და ჰყვეს სულთანად მაჰმუდ.

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: მონითა. ² ტექსტში: შემთხვე-
 ვასა. ³ ეს სიტყვა ტექსტში ზემოდანაა ჩაწერილი.

და წელსა 1808 გუდოვიჩმან მოიკრიბნა მხედრობანი
 | რუსთანი და ქართულთანი, და წარვიდა და მოადგა ციხესა r 48
 ერევნისასა, მიუდგა კიბენი და უბრძანა სალდათთა, რათამცა
 აღვიდნენ. ხოლო სალდათნი რა აღვიდნენ კიბესა ზედან, იწ-
 ყებს ყიზილბაშთა წარმოებად მათ ზედან ფიცხელად თოფითა
 და ზარბაზნითა. იძლივნენ რუსნი და მოსწყდნენ უმეტეს¹
 ორისა ათასისა. და ვინათგან ლუდოვიჩი ვერლარა დადგა მუნ,
 წამოვიდა აბარანისა გზითა, და ოდეს ყინელი იყო მძაფრი,
 უმეტეს ათასისა. სალდათთა მოსძრათ ჯელი და ფეხი; ეწიენ
 სპარსნი და მიუღეს ყოველნივე ურმები და ავადმყოფნიცა
 მრავალნი ტყვედ შეიპყრეს. გამოსცვალეს ამად ლუდოვიჩი.
 და ჰყვეს ნაცვლად მისსა იანარაღ-შეფი ტორმასოვი. ხოლო
 მანცა დაიწყო მართვაჲ ვითარცა მოსაყდრეთა თვისთა. გარნა v 48
 მანცა ვერ ძალიდუა აღვირ სხმად მტაცებლობასა ლეკთასა,
 რომელნიცა მარადის რყუენიდიან დაბნებსა და სოფლებსა
 საქართუშელოსასა და მარადის სტაცებდიან რუსთა და მათ-
 თა ყაზახთა ცხენთა პოლკებთასა; და იყო ფრიად განუსვენებ-
 ლობაჲ და ოხრება მათგან, თუმცა და ზოგად რუსნიცა
 ამარცხებდიან, მაგრამ იგინი არაოდეს განეყენებოდიან ჩვეუ-
 ლებათა თვისთა, ვითარცა მგელნი მტაცებლობისაგან ცხო-
 ვართასა. ესევეითარსა უბედურსა შემთხუშვასა ზედა დაერთო
 ესეცა, რომელ წელსა 1810 ქკს: უქმ: მოვიდა ძეი ყეენისა
 ბაბახანისა მაჰმად ალიხან. ამან გარდაასახლა სრულიად ფან-
 ბაკი ერევნად. მუნით მოვიდა აღჯაყალასა, მოსტყუენვა დმა-
 ნისადმდე და კლადმდე და | უკუნ იქცა; თუმცა და რუსთა მხედ- r 49
 რობაჲ იდგა გატეხილსა ~~ხილსა~~ თანა, გარნა არა წარმოიშუა
 მათ შორის ბრძოლაჲ, მით რამეთუ სპარსთა ვერა იკადრეს
 რუსთა ქვევითთა ბრძოლაჲ, და ეგრეთვე რუსთაცა შიშითა
 სპარსთათა ვერა წარგზავნეს მათ ზედან ცხენოსანნი თვისნი
 მით, რამეთუ ფრიად არიან უხმარ ცხენოსანნი რუსთანი.

წელსავე ამას მოინდო ფიცითა ტორმასოვმან შეუთხიერ-
 თა სოლომან, რომელიცა შეიპყრა და რეცა ბრალეულ ჰყო
 მან ესევეითარითა ოღალლობითა: ოდეს აღიღეს რუსთა ფოთის
 ციხე, მაშინ რუსთა მიაქუნდათ ფოთს მხედრობისათვის ტყვია-
 წამალი და მცირედი ხაზინაჲ. მიიწივნენ რა ლელოვანსა, დახვ-
 დათ მათ გზასა ზედან მცირედითა ლეკთა მხედრებითა აბა-

¹ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: ორასისა.

- v 49 შიძე | ლეონ, რომელიცა განლტოლვილ იყო ახალციხესა, მით რამეთუ მოკლა მან ბიძაწული თვისი დავით, და კიკნაძენიცა იყვნენ მონაწილენი მათნი. მათ მოსრნეს უმეტეს ორასისა რუსნი და წარიღეს რაჲცა აქუნდათ რუსთა. ამას ზედა ბრალეულ ჰყვეს. მეფე, რეცა ნებითა მისითა ქმნეს მათ იგი. და სწადდა რუსეთად წარგზავნაჲ მეფისა, რომელიცა ჰყუა ჰატიმრად სახლსა მეითრიანთასა ტფილისს. გარნა განივლტო შემწეობითა იმერლისა ვისმე წერეთლის ყმისაგან, რომელიცა იყო ტფილისს კერკეტონად, და იყო იგი მიჩენილი ტოლმაჩად მეფისა, რომელმანცა უწყოდა ენა რუსული. მან შთააცუა მას ტანისამოსი თვისი ღამე, და რუსთა დარაჯთა ჰგონეს იგი კერკეტონად, მით რამეთუ ჟამსა მას ტფილისსა ყოველ-
- r 50 ნივე კერკეტონნი | იყუნენ იმერთაგანნი. ხოლო კერკეტონმან ამან¹ კელოვნებითა ამით ღამე გაიყვანა ტფილისით მეფე და ავიდა ახალციხესა. ჟამსა ამას ტორმასოვი არა იმყოფებოდა ტფილისს, არამედ წარსრულ იყო ყარაბაღად ზავყოფისათვის სპარსთა თანა. გარნა სპარსეთის კერძოით მოვიდა მას თანა ყენისაგან ნებითა სრულითა მირზა ბუზურგ. შეიმთხუნენ მუნ, მაგრა არა მოუხდათ მათ ზავყოფაჲ. მირზა უკუნ იქცა სპარსეთადვე, ხოლო ტორმასოვი მოვიდა ტფილისად. სცნა რა ლტოლვაჲ მეფისა ტორმაზოვმან, განძვინდა ფრიად, ვინათგან კაცი ესე იყო მძვინვარე, ამპარტავან და უწყალო. ამან დახვრიტნა თოფითა ოთხნი კერკეტონნი, კაცნი უბრალონი, ამად რომელ, ვინათგან იგინი იყუნენ დღისა მორიგენი ქალაქისანი
- v 50 კერეტისათვის კარგისა რიგისა ქუჩათა შინა, რომელიცა დაუდვა მათ ბრალად, რომელ თანამდებობაჲ იყო მათი ქურეტაცა მეფისა. კვალად მოაშთო რაოდენნიმე უბრალონი ოვსნი, რომელნიცა ერისთვიანთა შეასმინეს, ვინათგან სწადდათ გახრეკაჲ ოვსთა მათ მსგავსად ჩვეულებისა მათისა. და კვალად მოაშთო რაოდენნიმე თათარნი, კაცნი უბრალონი, რომელთაცა შესწამეს არამართლად ქურდობაჲ. კვალად შეიპყრა ამან ჯავახიშვილი და თარხნისშვილები და წარგზავნა პყრობილად ოსიასა შინა, რომელნიცა ესენი შემპირებულნი რუსთა ბეგართაგან, განივლტნენ უცხოთა ქვეყანათა, გარნა შეინანეს და უკუ მოიქცნენ მამულადვე თვისად, დარწმუნებულნი ფიცითა რუსთაგან არა რაჲსა საყვედურობისათვის.

¹ ტექსტში: ამაჲ.

ხოლო ჟამსა ამას | შარიფ ფაშამან მოიკრიბნა უმეტეს r 51
სამიათასისა კაცისა, შთამოვლო ბედენი, მოვიდა და მოადგა
ბორბალას. მუნ გაუმაგრდნენ სოლაღაანი და მხნედ ბრძოლეს.
მაგრა სცნა რა ფაშამან ტფილისით მიშეელებად რუსთა, აიყა-
რა მუნით და უკუ იქცა. სცნეს რა იმერთა. მეფისა აღსვლა
ახალციხესა, შეიქმნა მათ შორის აღრეულებად და აღგილ-
ადგილ აბოხი, უმეტეს ზემო მხარსა შინა, რომლისა აბოხისა
თავი იქმნა ქაქუჩელა აბაშიძე საქარელი. მაშინ სიმონოვიჩმა
იანარალმან, ვინადგან იგი მართებდა იმერეთსა შემდგომად
შეპყრობისა იმერთა მეფისა, წარმოგზავნა მას ზედან მაიორი
კალატოზისშვილი ორასითა მხედრებითა. მოვიდა იგი საქარას.
მუნ წარმოიშუა შორის მათსა ბრძოლად; იძლივნენ რუსნი და v 51
მოკლეს მაიორი იგი. მას ჟამსა შინა მეფემანცა სოლომან
მოიკრიბნა რაოდენნიმე ახალციხესა მკოფნი ლეკნი და შთა-
ვიდა იმერეთს და ავალიშვილებში. მუნ მოერთვნენ სრულიად
იმერნი, და განძლიერდა შფოთი. იანარალ სიმონოვიჩი, შიშ-
ვნეული იმერთაგან, დამავრდა ქუთაისსა და იხმო შემწედ
თვისად დადიანი ლეონ, მით რამეთუ დადიანსა და მეფესა
შორის იყო ფრიადი მტერობად ამად, რომელ მეფემან უწინა-
რეს რუსთა შთასვლისა მოწვა სრულიად ოდიში და სწადდა
აღ¹წყვეტად² დადიანთა სახლისა, რომლისა გამო იძულებუ-
ლი და შიშვნეული სახლი დადიანისა შევიდა სათარველსა
ქვეშე რუსეთისასა.) | სცნა რა ესე ტორმაზოვმან, წარგზავნა r 52
საშველად სვიმონოვიჩისა დიანარალ-მაიორი დიმიტრი ყაფლა-
ნიშვილი. ავიდა რა სურამს, მუნ განჰყო მკედრობად თვისი; ნა-
ხევარი წარგზავნა კორტოხისა მთის კერძო საშველად წერეთ-
ლის ზურაბ, უპირველესისა გვამისა იმერთასა და სახლთ-
უხუცესისა მეფისასა, რომელიცა ესე ზურაბ ორგულ ექმნა
მეფესა და მივიდა რუსთა თანა. და თვით დიმიტრი ყაფლა-
ნისშვილი მივიდა ზედა-უბანსა. ხოლო ნახევარი ესე მივიდნენ
რა კორტოხსა, დახვდა მუნ ანდრონიკეშვილი მელქისადეკ,
სიძე მეფისა, და წერეთელი როსტომ, ძეი პაპუნასი, იმერთა
მხედრებითა. იქმნა მუნ ბრძოლად ძლიერი. იძლივნენ რუსნი
და მოსწყდნენ უმეტეს ხუთასისა რუსნი, და დანაშთნი და- v 52
მაგრდნენ სიმაგრესა შინა, და მოადგნენ გარს იმერნი. სცნა
რა ყაფლანისშვილმან, წარვიდა ზედა უბნითა საშველად მათ-

¹ ამის შემდეგ წაშლილია: წყვეტა. ² ტექსტში: წყვეტად.

- და და, მივიდა რა, გაეცალნენ იმერნი. მოიკრიბნა ყაფლანის-
შვილმან დანაშთნი მხედრობანი რუსთანი, მოვიდა სურამს
და მუნით წარვიდა საფიჩხეს გზითა. იმერთა უკუშე ჩაეხერგათ
საფიჩხე, განვლო სროლითა და მივიდა ნებოს-ძირსა. მუნით
აიყარა, შთავლო სროლითა და მივიდა ზედა-უბანსა: მუნ
სცნა იმერთაგან გარმოდგომაჲ ჩხერის ციხისა, მაშინ რომე-
ლიცა ეპყრა რუსთა, ვინაითგან მეფესა ჟამსა პატიმრობისასა
- r 53 გამოართქვეს ყოველნივე ციხენი. წარვიდა საშველად მათდა
წითელ-კლდის გზითა, ჩავლო დიდისა გაჭირებითა, ვინაითგან
იმერნი მარადის ბრძოდიან, და მივიდა ჩხერსა. მუნ მოვიდა
ბარონ როზინი, ღიანარალ-ლეიტენანტი, მთავრად დიმიტრისა
მხედრობასა ზედან, მით რამეთუ დიმიტრი ყაფლანისშვილი
ვინაითგან იყო კაცი უმეცარი და მსგავსი პირუტყვთა, და
ვერ უძლოდა მხედრობასა მას კარგითა მძღვანელობითა. იქმნა
მახლობელ ჩხერისა ომი ფრიადი. იძლივნენ იმერნი. მუნ მოკ-
ლეს მძღვანი იმერთა დიმიტრი აბაშიძე, რომელიცა იყო გან-
ლტოლვილ, მით რამეთუ მოკლა მან ძმითურთ თვისით. ლეონით
- v 53 ბიძაწულნი თვისნი დავით და ოსი¹. ბარონმან² მუნ
მოიბირნა რაოდენიმე კიკნაძენი და მოვიდა მუნით ლომსიად-
კევადვე. გზასა ზედან დასწვეს რუსთა ჩხეიძენი. მუნით შთავ-
ლეს ზესთა-ფონსა და მივიდნენ ცხრა-წყაროს. მუნცა იქმნა
ბრძოლა, და ოდეს რუსთა ვერლარა იშოვეს გზა მისვლად
ქუთაისსა, მივიდნენ მუნით ბურღნალსა და მუნით კიშურას.
იქმნა მუნ ბრძოლაჲ ძლიერი, გარნა იძლივნენ იმერნი.
- მაშინ მუჟე იმყოფებოდა ვაკეში და იდგა მალლაკს პი-
რისპირ დადიანისა, ვინაითგან იგი მოვიდოდა შველად რუს-
თა. ხოლო დადიანიცა მოვიდა ჯიხაიშს. მუნ მოერთვა აფ-
ხაზთა მხედრობა და მუნით მოვიდა კვახსა-წყალსა და მუნით
- r 54 ნამაქშევსა. მუნ შთავიდა დადიანისა თანა ხუთასი რუსი პი-
რისპირ მეფისა. წარმოიშვა მუნ ბრძოლაჲ შორის იმერთა და
ოდიშართა. მუნ იძლივნენ ოდიშარნი. მუნით დადიანი და
წერეთელი ამოვიდნენ ქუთაისს. მუნ მოვიდა ბარონიცა სიმო-
ნოვიჩთანა. მაშინ წარუძღვა დადიანი და წერეთელი რუსთა
მეფესა ზედან, სცნა რა მეფემან, ულონო ქმნილი, ვინაითგან
ვერ ძალედვა ბრძოლაჲ, წარვიდა ხანისა მთით ახალციხედ.
ხოლო ოდიშართა მოსწვეს სრულიად ვაკედ და მოსტყუწნეს,

¹ ამ სიტყვის წინ გამეორებულია: და. ² ტექსტში: ბარონმან.

და სახლიცა აგიაშვილისა, ყოველთა იმერთა შორის წარჩინე-
ბული, დასწუშეს. მაშინ დედოფალი მარიამ, ასული დადიანი-
სა და ცოლი მეფისა სოლომანისა, ხანით | ვინათგან ვერა v 54
ქალედვა წარსვლად ახალციხეს, მივიდა სახლთა დადიანისთა.
მაშინ ტორმასოვმან წარგზავნა ბრძანებაჲ, და გარდაიყვანეს
ტფილისს დითურთ მეფისა მარიამით, რომელიცა ესე მეუღლე იყო
მელქისადეკ ენდრონიკაშვილისა, და მუნით ორნივე წარგზავნეს
რუსეთად და დააყენეს ქალაქსა შინა ვარონიჲს. ხოლო ოდეს
მეფე შთავიდა იმერთს, თანა შთაიყვანა მეფის ძის იულონის
ძე ლეონ და შეგზავნა რაჲით მათთა ლიახვისათა, რათა მან
აღძრას ოვსნი პირისპირ რუსთა. ესე აღვიდა და შემოიყარნა
ოვსნი და მოვიდა მახლობელ ცხინვალისა. სცნა რა ესე ახვერ-
დოვმან, გუბერნატორმან ქართლისამან, აღვიდა ცხინვალს
რუსთა მხედრეებითა, და ოდეს ვერ უძლო ბრძოლად ოვსთა,
დამაგრდა ციხესა ცხინვალისასა. მაშინ ოვსთა მოწვეს და r 55
მოარბიეს გარემონი ცხინვალისანი და თჳით ცხინვალი და
უკუნ იქცნენ. მაშინ ტორმასოვმა შეგზავნა ჰეროვს ფრიადი
მხედრობად რუსთა, და მათ მოწვეს ჰეროვი, და ვერღარა დად-
გა ლეონ კოშკსა და აღვიდა ნარას. ნარელთა სცეს მათ პა-
ტივი ვითარცა პატრონსა თჳისსა.

შემდგომად შეიპყრეს რუსთა მაჩაბელი ლუარსაბ და
ბადურ ბორტიშვილი. მაჩაბელი ლუარსაბ წარგზავნეს პერო-
ბილად რუსეთსა შინა, და ბადურ მოკუდა ციხესა ტფილი-
სისასა¹ პერობილად. და შთამოართვეს თავიანთი კერძი ყმა
და მამული და დადვეს სახელმწიფოდ, ვითარცა ჯავახისშვი-
ლისა და თარხნისშვილებისა ძეთა დიმიტრისათა. ხოლო ლეონ
ვინათგან ვერღარა დადგა ოვსეთს, წარვიდა ახალციხეს. v 55
მაიწივა რა ხეობას, მოკლეს ლეკებთა მომავალთა ქართლს
სადავლაოდ მინდობითა. სცნა რა ფაშამან ახალციხისამან შა-
რიფ, მოაშთენა კაცნი იგინი.

და ამავე წელსა 1811 წარმოვიდა სპარსეთით მთავარი
ერევნისა ჰუსეინ ორი ათასითა მხედრებითა სპარსთათა და
მოვიდა ახალქალაქს ჯავახეთს. მუნ მოელოდა ფაშასა ახალ-
ციხისასა შარიფს მხედრებითა თვისითა და მეფის ძესაცა
ალექსანდრეს, და სწადდა ზედა დასხმად სომხითისა. წარვიდა
ტორმასოვი რუსთა მხედრობითა და მივიდა წალკას. მუნით

¹ ტექსტში: ტფილისისასა.

- წარგზავნა იანარალი მაიორი იტალიანელი, მარკიზად სახელ-
 r 56 დებული, რომელიცა ჰყვა დეჟურნად | იანარლად, ათასითა
 სალდათითა და ხუთასითა ქართველთა. მივიდნენ ლამით და
 დაეცნენ ახალქალაქს ღამე თავსა და განაბნივნეს სპარსნი.
 მხილველი ამისი ფაშა ვერლარა მოვიდა სარდლისა თანა, და
 ' სარდალიცა უკუნ იქცა ერევნადვე. მაშინ ძე ყუენისა იდგა
 გარნისს. მუნით განივლტო მეფის ძე თეიმურაზ, რომელიცა
 იმყოფებოდა ძესა ყუენისასა აბას მირზასთანა დიდითა პატი-
 ვითა თავად რვა ათასთა მხედრობათა რეგულთა ზედან სპარს-
 თასა, და მივიდა ტორმასოვთან, რომელსაცა იღუმალ ტორ-
 მასოვი ეზრახოდა და შეუჩინა გამზდელი ლალა მისი პეტრე
 ლარაძე აზნაური, რომელმანცა მოაღებუნა და მოიყვანა მუ-
 v 56 ნით. ხოლო მოვიდა რა ტფილისს, | წარგზავნა როსიად. ხო-
 ლო წელსა 1811 მოიკრიბნა ტორმასოვმან ამერ-იმერნი და
 მხედრობანი რუსთანი, თვესა ნოებერსა აღვიდა და მოადგა
 ახალციხესა. გარმოდგომილ იყო იგი თვე ერთ ოდენ, და
 აწარმოეს ციხეთა ზედან ყუბარისა სროლაჲ. განმზდნენ თურქ-
 ნი, და იძლივნენ რუსნი და ამერ-იმერნი, და მიუღეს თურქთა
 ორი ზარბაზანი და ბავრაცი დავით აღმაშენებელისა, რომე-
 ლიცა თანა აქუნდათ იმერთა, მით რამეთუ კერძოსა ძლით
 იმერთასა¹ იძლივნენ რუსნი. უკუმოქცეულთა რუსთა ვერლარა
 დევნა უყვეს² თურქთა. მაშინ ქართველნი რუისით და ქარე-
 ლით და სხვით წარსრულ იყვნენ ასაყრელად კოთელიისა, ვი-
 r 57 ნათგან კოთელიელთა სწადდათ გარდმოქსახლებად ქართლად.
 სცნეს რა მათ უკუნქცევად ტორმასოვისა, დაუტევეს კოთე-
 ლია და უკუ მოიქცნენ. ამცნეს კოთელიელთა ფაშასა უკუნ
 ქცევად მუნ მყოფთა ქართველთა მიზეზითა ამით, რათამცა.
 განიმართლონ თავნი თვისნი თურქთა წინაშე. ბრძანა ფაშამან
 შედგომადი უკანა. ეწივნენ მათ თურქნი და მოსრნეს სრუ-
 ლიად ვიდრე სამას³ კაცადმდე ქართველნი, ხოლო თავნი
 მათნი და რუსთა მხედრობათაცა თავნი რაოდენიცა მოსრნეს
 ახალციხეს, ბრძანა ფაშამან განტენა მათ თავთა ბზითა და
 წარუგზავნა სულთანსა⁴. ტორმასოვმან ძლევა თვისი თურქ-
 თაგან⁵ მიაწერა კირსა. და შემდგომად ტორმასოვისა სხვათა-
 v 57 ცა მიიღეს თქმაობა | ესე ნანდვილად, რომელ ჩვეულე-

¹ ტექსტში: იმერთასა. ² ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: რუს-
 თა. ³ ამ სიტყვის შემდეგ წაშლილია: კაცადმდე. ⁴ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში
 წაშლილია: და წელსა 1812. ⁵ ამ სიტყვის შემდეგ წაშლილია: მიწერა.

ლებითი საოფლეიდ, რომელიცა არს ჩუენსა ქვეყანასა და რომელიცა იყო, არს და იქნების¹, შერაცხეს ნანდვილად მომსვრელ სენად.—

და წელსა 1812 გამოსცვალეს ტორმასოვი და წარგზავნეს ნაცვლად მისსა ზემოხსენებული მარკიზი პავლუჩი, კაცი ელამი რა გვარადაც თვალთა, ეგრეთვე სულითა და მოქმედებითა, ვინათგან აქუნდა მას სული იტალიანური, რამეთუ კაცი ესე იყო აგებული ბოროტად ბუნებისაგან. და იწყო ამან მართვად საქართუშელოსი. ამან წარგზავნა მხედრობანი რუსთანი ზამთარს ახალქალაქსა ზედა, და თანა წარიღეს კიბენი გორით, მიეპარნენ ახალქალაქსა, მიუდგეს კიბენი და აღიღეს ციხედ | ახალქალაქისა, ვინათგან ზამთრისა გამო დაემინებულ r 58 (sic) იყვნენ თურქნი. და შეაყენეს მხედრობა თჳისი ციხესა მას. შემდგომად აღებისა ახალქალაქისა, მარკიზი ეზრახა იდუმალ ბეგლარ-ბეგსა ერევნისასა ჰუსეინს, რომელსაცა რწმუნებოდა ერევანი მიცემასა ჰუსეინისათვის ყმად, რათა მისცეს ციხედ. აღუთქვა ჰუსეინ მიცემაჲ. ხოლო ვერ სცნა უგუნურმან იტალიელმან სიცბილი მისი და წარგზავნა იანარაღ-მაიორი ლისანოვიჩი ორი ათასითა მხედრობითა. მაშინ უსეინ მოიკრიბნა მუნ გარემოისა მხედრობაჲ და დამალა ეჩმიაძინსა. მიიწივნენ რა რუსნი, ეკვეთნენ სპარსნი და აოტნეს² რუსნი, და სირცხვილელ იქმნა მარკიზი ესევეითარისა უგუნური-სა | შეცთომისათვის. v 58

გარნა იყო ფრიად შემპირებულ საქართველოჲ რუსთაგან, რომელ ძვირათ და დაშთა გარი საქართუშელოსა შინა რუსის ბეგარისა ზიდუეისა ძლით, და მსგავსად ხარკითაცა იქმნენ დამძიმებულ, და ოდეს აზუხასა მოიყიდიდენ, ნაცულად³ კოდისა ერთისა იწონდიან კოდნახევარსა და ფასსა აძლედიან კოდში ხუთ აბაზსა, ოდეს კოდი იყო ექვს მინათულათ მით, რამეთუ წელსა 1812 იქმნა ფრიად სიყმილი საქართველოსა შინა, და ქირიცა ფრიად განძლიერებულ იყო, რომელიცა ტორმაზოვმან შთამოიტანა ახალციხით. და ოდეს არღარა აქუნდათ პური მცხოვრებთა და ვერ ძალიდგეს მისყიდვად, ნაცვლად პურისა ევედრებოდნენ მცხოვრებნი, რათა⁴ | მიიღონ r 59 წულნი მათნი. მაშინ ტირანმან მარკიზმან ჩაუყენა ყოველსა

¹ ტექსტში: იიქნების. ² ტექსტში: ააოტნეს. ³ ტექსტში: ნაუცლად. ⁴ ტექსტში: რათ.

- სოფელსა ეკზიკუცია, ესე იგი იასაულად სალდათნი. და იყო
 კირეება და ვაება ერთა ზედან. თვით წარვიდა ყარაბაღს და,
 რა მივიდა მუნ, მოეგება მეითი ხან მუნებური და მიაართვა
 ძღვენი დიდი, ვინათგან ყარაბაღიცა ეპყრა რუსთა, და მარ-
 თებდა თავისავე ხანი. ხოლო ბირებითა მეჭითისათა შეიპყრა
 მარკიზმან ძმისწული მისი, ძეი მაჰმად ასანისა, ჯაფარ ყული-
 ალა, ვინათგან ბიძა მისი იყო მისა მტერ, ოდეს იგი ცდი-
 ლობდა მემკვიდრეობასა ზედან, ვინათგან იყო იგი უფროსისა
 v 59 ძმისა შვილი. ხოლო იგი განიელტო საპყრობილით და | მივი-
 და წინაშე აბაზ-აბაზ მირზისა თავრიზს. და მარკიზიცა გან-
 ვიდა მტკვარსა მოსახილველად შაქისა, შირვანისა, დარბან-
 დისა და ბაქუისა, მით რამეთუ დაეპყრათ ყოველნივე ესე
 ადგილნი რუსთა. მაშინ მახლობელ შუშისა იდგა ასკარან
 წოდებულსა ადგილსა რვაასი რუსი, დასაცველად ყარაბაღისა.
 წარმოუძღუა აბაზ-მირზასა ზემოხსენებული ჯაფარ ყული. მო-
 ვიდა აბაზ, დაესხა¹ თავსა რუსთა. იქნა მუნ ბრძოლა. იძ-
 ლივნენ რუსნი სპარსთა რეგულთა სალდათთაგან (სარბასტად
 სპარსებ წოდებულად), რომელიცა თანა ჰყვა აბაზ მირზასა,
 მით რამეთუ შემოიღეს სპარსთა განსწავლება ფრანგთა მსგავ-
 r 60 სად მხედრობისა. მუნ იძლივნენ რუსნი, ოთხასნი უკვე მოსწ-
 ყვიდნეს², ხოლო ოთხასნი შეიპყრეს ტყვედ და წარიყვანეს
 თავრიზად და ჰყვეს თვისად სალდათათ, მით რამეთუ სხუაცა
 მრავალი ჰყვა აბაზ-მირზასა რუსნი, რომელნიცა მარადის
 განიელტოდიან ქართლით და მივიდოდნიან წინაშე მისსა, რო-
 მელიცა ფრიადსა პატივსა უყოფდა მათ. ხოლო მისვლადმდე
 მარკიზისა ყუბას წარმოიშვა მცირედი ბრძოლაჲ შორის ხან
 ბუთაისა, ფათალი ხანის შვილის-შვილისა, დარბანდის ხანისა
 და რუსთა. ხოლო ესე შიხალი იყო ხანი დარბანდისა, რომელ-
 საცა რუსთა მიუღეს ყოველივე ადგილნი, გარნა იძლივნენ მცი-
 რედ რუსნი, და იგინიცა უკუნ იქცნენ დალისტნადმდე.—
 v 60 მაშინ იყო შემკირვებაჲ | დიდი ქართველთა ზედან მარ-
 კიზისაგან, ესრეთ ართმევდიან ხშირად ურემთა და კართა
 სახმარად მხედრებისა, რომელ კნინლა დაშთათ კარი სოფელ-
 თა შინა. ეგრეთვე სადაცა განვლიდიან რუსნი, ამკირვებდიან
 სოფელთა ცემითა, ტაცებითა და რთმევითა თვინიერ თეთრისა.

¹ ტექსტში: დაესხა. ² ტექსტშია: „მოსწყვიდეს“ და შემდეგ შესწორებული: მოსწყვიდნეს.

და იყო ესრეთიცა სიყმილი, რომელ კოდი პური იყო ექვს მინანთულად თეთრ ფულად. მაშინ მარკიზმან უბრძანა წარსრულისა ორისა წლისა პურისა მოკრეფაჲ სურსათისა კახთაგან; ვინათგან სიმცრისა გამო მოსაელისა ვერ ძალეღვათ მიცემაჲ, და ბრძანა ყოველსავე სოფელსა ეგზეკუციისა შთაყენებაჲ (ესე იგი იასაულთა), ორასისა და სამასისა თეთრულთა | სოფელთა, და სადაცა მივიდოდნენ, იყო ვაებაჲ მათ ზედა r 61 მით, რამეთუ სცემდნენ დედაკაცთა, და ჯელითა ჰკიდნენ და ართმევდნენ პურთა ძალითა, თუმცა და კახნი ევედრებოდნენ, რომელ მიიღონ ნაცვლად პურისა ექვსი მინანთული კოდში, და რომელთაცა არა აქენდათ თეთრი, მაშინ ძეთა და ასულთა თვისთა აძლევდნენ, გარნა უქმ იყვის ვედრებაჲ მათი. და იყო ვალალება ერსა შორის. გარნა სხუაცა ბოროტმოქმედებათა შორის ესეცა ჰქმნეს, რომელ თიანეთს შთვრალთა აფიცართა შეიპყრეს დედაკაცი და საშოსა შთაასხეს ძაბრითა ღვინოჲ.

ვერღარა მოითმინეს თიანელთა ესევეითარი სარცხილი, და იქმნა შფოთი¹ შორის რუსთა და ქაქრთუშლთა². ხოლო v 61 პირველად მისცეს მიზეზი შფოთისა რუსთა მით, რამეთუ დაკოდეს თიანეთს აბოხსა ამას თიანელნი რაოდენნიმე. იხილეს რა ესე თიანელთა, მოსწყვიტნეს ყოველნივე რუსნი ვიდრე ას ორმოცდა ათადმდე და მუნით შთავიდნენ მატანს. მაშინ არაგვისპირმანცა აღადგინა შფოთი პირისპირ რუსთა³. შთაეხმარნენ ფშაველნი და მოსწყვიტნეს ყოველნივე მუნ მყოფნი რუსნი ფასანაურსა და ანანურსა. და კამანდენტი ანანურისა გამაგრდა ციხეთა შინა. მაშინ ბარონ კლოტმან იანარაღმან, რომელიცა იყო მოადგილე მარკიზისა ტფილისსა, ვინაითგან მარკიზი ჟამსა მას იმყოფებოდა ბაქუს, წარავლინა არაგვიანთა ზედა პოლკოვნიკი | უშაკოვი ათასითა მხედრებითა და r 62 მუხრან-ბატონის შვილი კოსტანტინე წარატანა თანა, რამეთუ ესე კოსტანტინე იყო ფრიადი ერთგული რუსთა და არაკეთილობასა მოსურნე საპყართა ქართუშელთა. და მოვიდა კობიანთ-კარსა და დაესხა კობიანთა თავსა. იქმნა მუნ ბრძოლა ძლიერი. იძლივნენ რუსნი, და მოკლეს რუსნი⁴ ას-

¹ ეს სიტყვა გამოტოვების ნიშნით კიდევჲა მიწერილი. ² ტექსტში: ქართუშლთა. ³ ტექსტში: „რუსეთისა“, დაბოლოვება „ისა“ წაშლილია და ზემოდან დაწერილია „ა“. ⁴ ტექსტში: რუსთი.

ორმოცდა ათი კაცი, და¹ სილამემან გაჰყარნა. მაშინ კოსტანტინემ დაუწყო ტკბილი საუბარი, მოიტყუა ფიცით სამოცდა ათნი კაცი არაგვის პირისანი. ზი, უსჯულო სვინიდი-სი! მოასვრევინა იგინი რუსთა და მოწვა კობიანთ-კარი
v 62 და | დუშეთი. მუნით გარდავიდა რუსთა მხედრობითა, მოწვა ანანური, პავლეური და ციხის-ძირი.

ჟამსა ამას მოვიდა ბულაჩაურზედ სხუა ახალი სამასი კაცი რუსთა მხედრობა. იქმნა მუნ ბრძოლა. იძლიენენ რუსნი ბულაჩაუელრთაგან. მოკლეს წინამძღვარი მათი მაღალაშვილი სოლომან და დაჰკოდეს კაპიტანი საგინაშვილი ზურაბ. სცნა რა კოსტანტინემან, გარდაუძღვა ანანურით რუსთა და მოაწვევინა ბულაჩაური სრულიად. ხოლო ოდეს შთავიდნენ თიანელნი მატანს, შემოეყარნენ მათ მატნელნი და ახმეტელნი,
r 63 სრულიად მუნ მყოფნი რუსნი და რაოდენნიმე | ტუსისშვილებიცა დახოცეს მით, რამეთუ ეპყრათ მათ კერძო რუსთა. სცნეს რა ესე ყოველივე კახთა, აღდგა შფოთი დიდი სრულიად კახეთსა შინა, და იწყეს სერა ყოველთა სოფელთა რუსთა², რომელიცა იდგა მათ შორის იასაულად, ეგზეკუცია წოდებულად. მივიდნენ და მოადგნენ თელავსა. მაშინ გარდაიყვანეს მეფის ძის იოვანეს შვილი გრიგოლ ქართლით კახთა. და მოკრბნენ ლეკნიცა ვიდრე ოთხი ათასამდე შველად კახთა, და ჰყვეს თვის ზედან კახთა თავადი ქობულოვი ოთარ. სცნა რა ესე პარტნეგინმან იანარაღმან, რომელიცა იმყოფებოდა საგარეჯოს, გარდააშველა თელავს მყოფთა რუს-
v 63 თა სამასი სალდათი. მივიდნენ | რა რუის-პირს, იქმნა ზუნ ბრძოლა. მოისრნენ რუსნი კახთაგან, და რუსთა მძღვანიცა მათი მაიორი ესიპოვი მოკლეს და ერთი სხუა მაიორი და ორნი აფიცარნი, და მცირედნი დანაშთნი შევიდნენ ციხესა თელავისასა. მაშინ ქიზიყელთაცა მოსწყვიტნეს რუსნი, და დანაშთნი დამაგრდნენ ციხესა სილნალისასა ორდღე. შემდგომად ორისა დღისა აღიღეს სილნალიცა, მოკლეს კამენდანი და სუდიაები (ესე იგი მდივან-ბეგნი რუსთანი) და ისპრავენიკი. აიკლეს ხაზინაჲ რუსთა, ტყვია-წაშალი და პური, რომელიცა აქუნდათ ამბართა მხედრობისათვის. მუნით შთავიდნენ ყარახაჩს მძღვანველობითა მამაციისა სვიმონ ბებურისშვილისათა და
r 64 მოადგნენ ყარახაჩს და ლამოდნენ გამოყვანასა მათსა, გარნა

¹ ტექსტში ამ სიტყვის შემდეგ წაშლილია: სიმღ. ² ტექსტში: რუსთი.

მოუსწრო ყაფლანმა ყაფლანისშვილმა მაიორმან ვაკით ათასითა მხედრებითა და დაუწყო ტკბილი საუბარი და ვედრებაჲ, და ვედრებითა მისითა განერა ყარახაჩს მყოფნი რუსნი. მუნ მოკლეს სიმონ ბებურისშვილი. ჟამსა ამას გარდვიდნენ კახნი საგარეჯოს, მოკრბნენ საგარეჯოელნი, ჰბრძვეს პარტნეგინსა. იძლიეა პარტნეგინი და მივიდა ხაშმსა, და კახთა მოსწვეს სადგურნი და თივანი რუსთანი და მიუხდნენ ხაშმზედ. იქმნა მუნ ბრძოლა შორის მიშველებულთა მხედრობათა რუსთასა, რომელსაცა მიაშველა პარტნეგინსა იანარალ კლოტმან ხუთასნი უკლე მხედრობანი | რუსთანი. მაშინ იძლივნენ რუსნი და v 64. მოსწყდნენ მრავალნი და დანაშთნი წარვიდნენ ტფილისად, და კახნიცა აღვიდნენ სამებას.

მაშინ მარკიზი მოსრულ იყო ტფილის ბაქოით. სცნა რა ესე, მოიკრიფნა ყოველსა ადგილსა რუსნი, წარემართა და მივიდა ხაშმსა, შეესივა ხაშმს, და მოასვრევეინა უბრალონი ქრისტიანენი მარკიზმან ვიდრე ასამდე ჩვილითურთ მსგავსად იროდისა. და მუნ მოკლეს ხიშტითა მონოზონი იბაშიძის ასული მარიამ, ოთხმოცისა წლისა დედაკაცი. სცნეს რა კახთა სამებას მყოფთა ძალისა მორთვა მარკიზისა, გარდვიდნენ მთასა და მიიქცნენ თვისთვისად, და მარკიზი მივიდა პატარძელსა. მოერთვა პატარძელი. გარდავიდა საგარეჯოსა, მოერთვა საგარეჯო, მანავი და კაკაბეთი. მუნით შთავიდა ქიზიყს წინამძღვანელობითა ანდრონიკაანთათა, ვინათგან მათ ეპყრათ კერძო რუსთა, და ონანანთაცა ეპყრათ კერძოჲ რუსთა. ვინათგან გლესთა სცნეს რა სიკბილი თავადთა, მოსწვეს სახლი სვიმონ ანდრონიკაშვილისა და მოკლეს ონანაშვილი ოთარცა და მოსტყვენეს სახლი სოლომან ანდრონიკაშვილისა. მუნ მიერთვნენ ქიზიყელნი. და წარვიდა კახეთისა კერძ. მივიდა რა ჩუმლაყისა კერძ, იქმნა ბრძოლა, იძლივნენ რუსნი. მუნ მოკლეს კახთა ყაფლანისშვილი ვახტანგ, სიძე მეფისა ირაკლისა, და დასკრეს მუხლსა მამუჩიშვილი ალექსანდრე, ძე გარსევანისა, ვინათგან მათ ეპყრათ კერძოი რუსთა და პირისპირ მამულისა თჯისისა v 65. იყვნენ მტერ. მაშინ დაკმუნდა ამას ზედან მარკიზი. წარდგა ზურაბიშვილი ნინია, მოურავი მარტყოფისა, და უთხრა მარკიზსა: „გიჩვენო მე გზაჲ ვაკე, უკეთუ მომცე ნიქი რაჲმეო“. ამას ზედა მხიარულ იქმნა მარკიზი. გაუძღვა მინდვრისა გზითა და მიიყვანა ჩუმლაყს. მივიდა რა ჩუმლაყს, მუნ

- სოფელსა შინა შეიპყრნა კაცნი ხუთნი და დამოჰკიდა ხეთა ზედან. იხილეს რა კახთა ტირანული საქმე ესე, შეიპყრეს მათცა ხუთი სალდათი და ერთი აფიცარი, და მათცა მოჰკიდეს ძელთა ზედან პირისპირ მარკიზისა, რომელსაცა სჰვრეტდა
- რ 66 თვით თვალითა თვისითა. მაშინ ზაზაცა, ძმაი | ნინიასი, შეუჩინეს გრიგოლს. და გრიგოლ მოაცთუნა ზაზამა ანდრონიკაშვილმან და მივიდა მარკიზისა წინაშე. იხილეს რა გლეხთა ღალატი თავადთაგან, განრისხნენ და დაეცნენ თავთა რუსთა ჩუმლაყისა ბოლოსა. კვალად იძლივა მარკიზი, ხოლო გლეხნი შეეცალნენ ჩუმლაყისა სოფელსა. დღესა მეორესა მივიდა მარკიზი ჩუმლაყს. იქმნა სოფელსა შინა ბრძოლა ძლიერი, და მოწვეს რუსთა ჩუმლაყი. გარნა იხილა რა მარკიზმან, ვინათგან ვერ ძალუცს პირისპირობაჲ კახთა, ევედრა ზავსა და აუთჟუა კახთა, რომელ მოგგვრიო მეფის ძეთა თქუენთა¹ რუსეთით. ამას ზედან მხიარულ იქმნენ კახნი და ჰყვეს ზავი, და მოგვა-
- ვ 66 რეს გა'ღმა მხრელთ უმეტეს სამასისა სალდათნი შეპყრობილნი აფიცირებითურთ, რომელნიცა შეიპყრეს აბოხსა ამას² აღპარსულნი თმათანი მით, რამეთუ კახთა აღპარსნეს პყრობილთა მათ თავნი კიცხევისათვის, ვინათგან გრძელისა თმისა ქონება რუსთა ჩუშულება არს. და მოყვანასა ზედა მეფის ძეთასა არწმუნა რა გული მარკიზმან კახთა, და დამყუდროვდენ კახნი, მომლოდენი აღთქმისა მისისანი, რომელ³ განერინებიან ჯელთაგან მოსამართლეთა და კაპიტან-ისპრავნიკთა რუსთასა. ჟამსა ამას გამოსცვალეს მარკიზი და ნაცვლად მისსა წარგზავნეს ღიანარალ-ლეიტენანტი რტიშჩევი, და მას თანა
- რ 67 წარატანეს შემწედ ღიანარალ-მაიორი ახვერდოვი. პირველ უოფილი ტფილისის გუბერნატორად, გვარითა პუპულაშვილი, ქრცხინვალელი მოსახლე სომეხი.

¹ ტექსტში: თქუნთა. ² ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: აღპარსნეს. ³ ამ სიტყვის შემდეგ ტექსტში წაშლილია: გარ.